

Kostimografija za predstavu "Alemperkina kazivanja"

Tomac, Krešimir

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:476131>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KREATIVNE TEHNOLOGIJE
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI
STUDIJ KOSTIMOGRAFIJE ZA KAZALIŠTE, FILM I MULTIMEDIJU

KREŠIMIR TOMAC

**KOSTIMOGRAFIJA ZA PREDSTAVU
"ALEMPERKINA KAZIVANJA"**

DIPLOMSKI RAD

MENTORICA: izv. prof. dr. art. Jasmina Pacek, univ. spec. art. therap.

SUMENTOR: red. prof. dr. art. Robert Raponja

Osijek, 2022. godine

SAŽETAK

Diplomski rad *Kostimografija za predstavu „Alemperkina kazivanja“* po tekstu sadrži pismeni i praktični dio. Praktični dio rada kostimografija je za predstavu „Alemperkina kazivanja“ koja govori o Aleperki – mitskoj ptici pričalici te ujedno i naratorici koja je svojim pripovijedanjem sačuvala hrvatsku mitološku predaju. Pismenim dijelom prikazana je hrvatska narodna mitologija bazirana na staroslavenskoj mitologiji te karakteristike poetsko-prozne mitološke interpretacije „*Alemperkina kazivanja*“. Opisi izabranih mitoloških junaka kao i Ljelja ugrađeni su u praktični dio diplomskoga rada. U pismenom dijelu diplomskoga rada opisan je i nastanak kostimografskih rješenja za predstavu „*Alemperkina kazivanja*“, navedeni su prijepori te načini dolaženja do rješenja. Kreirani kostimi nastali su stilizacijom silueta, proporcija i volumena tradicionalnih narodnih nošnji kao i stilizacijom ornamenata likovnih ilustracija umjetnice Pike Vončine. Kostimi su osim originalnom likovnošću karakterizirani i multifunkcionalnošću, posebice muški kostim koji je ujedno i skrivena lutkarska pozornica.

Ključne riječi: kostimografija, stilizacija, mitologija, Hrvatska, Svarog, ptica pričalica, Aleperka, Ljelje

SUMMARY

Graduate work

The costume design for the play "Alemperka's Tales" contains a written and a practical part. The practical part of the work is the costume design for the play "Alemperka's Tales", which tells the story of Alemperka - a mythical talking bird and at the same time she is a narrator who preserved the Croatian mythological tradition with her storytelling. In the written part, Croatian folk mythology based on Old Slavic mythology is presented as well as basic characteristics of the poetic-prose mythological interpretation of "Alemperka's Tale". . Descriptions of selected mythological heroes as well as Ljeljas are included in the practical part of the thesis. In the written part of the graduate thesis, process of the costuming solutions for the play "Alemperka's Tales" is also described, the attempts and the methodology of solution finding. The created costumes were designed by stylizing the silhouettes, proportions, and volumes of traditional folk costumes as well as by stylizing the ornaments of art illustrations by the artist Pika Vončina. In addition to original artistry, the costumes are also characterized by multifunctionality, especially the male costume, which is also a hidden puppetry stage.

Keywords: costume design, styling, mythology, Croatia, Svarog, talking bird, Alemperka, Ljelje

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ Krešimir Tomac _____ potvrđujem da je moj _____ diplomski _____ rad
diplomski/završni
pod naslovom _____ Kostimografija za predstavu „Alemperkina kazivanja“ _____

te mentorstvom _____ izv. prof. dr. art. Jasmina Pacek, univ. spec. art. therap. i sumentorstvom _____ red.
prof. dr. sc. Roberta Raponje _____

rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____ 15. rujna 2022. _____

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	8
2. KOSTIMOLOGRAFIJA	9
2.1. Općenito o kostimografiji	9
2.1. Kostimografija i mitologija	10
3. HRVATSKA NARODNA MITOLOGIJA	11
3.1. Aemperkina kazivanja	13
3.2. Ljelje / kraljice	14
4. REDATELJSKI NAPUTAK	18
4.1. Timski rad	18
4.2. Od greške i nesporazuma do nove početne ideje	20
5. PROCES RADA	28
5.1. Slavenska mitologija i slavonske nošnje kao inspiracija za funkcionalne kostime	28
5.2. Stilizacija	31
5.2.1. Stilizacija siluete / proporcija / volumena	34
5.2.2. Stilizacija ornamenta	41
5.2.3. Razrada kolorita	43
5.2.4. Konačne idejne skice stiliziranih kostima	45
5.3. Tehničke skice	48
5.4. Izrada kostima: izbor materijala, krojenje, šivanje i aplikacije	49
LITERATURA	68
Popis slika	69
PRILOZI	71
Prilog 1- Idejno rješenje kolorita – prvo rješenje temeljeno na arhetipu Zemlje	71
Prilog 2 - Idejno rješenje kolorita – prvo rješenje temeljeno na arhetipu Neba	72

Prilog 3 - Idejno rješenje kolorita – prvo rješenje temeljeno na arhetipu slavonske narodne nošnje	74
Prilog 4 - Nagrada Vodik za idejno kostimografsko rješenje predstave <i>Alemperkina kazivanja</i> (Milenijsko natjecanje iz kreativne industrije 2021.)	75

1. UVOD

U radu se kritički predstavlja postupak izrade kostimografije za predstavu „Alemperkina kazivanja“ postavljene po književnom tekstu Jasne Horvat (Naklada Ljevak 2005), prema dramatisaciji Milice Lukić, a pod redateljskim mentorstvom Roberta Raponje. Naglasak ovoga rada postavljen je na pitanja o kostimografiji i vizualnom identitetu kao umjetničkom autorskom izvornom izrazu.

Tekst „Alemperkina kazivanja“ (Horvat 2005) donosi hrvatske narodne mitove potekle iz prekršćanske kulture koji su dijelom kulturne tradicije koja se zadržala i očuvala u običajima hrvatskoga naroda. Pika Vončina ilustrirala je tekst. Ponudila svoj vizualni predložak mitološkog panteona na čijemu se vrhu nalazi Svarog kojemu je često u društvu Alemperka – zlačana, plamena ptica pričalica. „*Alemperkina kazivanja* imaju dva koda — jezični i likovni. Formom oltarnih slika, najčešće triptiha, ilustratorica stvara vezu s prekršćanskim vremenom i nudi svoje viđenje.

U ovom diplomskom radu kojemu je kao književni predložak poslužila knjiga „Alemperkina kazivanja“ (Horvat 2005), ponajprije se donose temeljne spoznaje o kostimografiji (poglavlje 2), potom se donose navodi o hrvatskoj narodnoj mitologiji (poglavlje 3). Oba navedena poglavlja temeljni su dijelovi pisanog dijela diplomskoga rada. Kako bi se pojasnio umjetnički postupak izrade kostimografije posebno je poglavlje posvećeno nadahnuću (poglavlje 4) u kojemu se donosi opis umjetničkog tijeka s kritičkim osvrtom na put od početnih do konačnih rješenja.

Za istaknuti je kako su idejna kostimografska rješenja za predstavu „Alemperkina kazivanja“ osvojila III. nagradu Vodik na Milenijskom natjecanju iz Kreativne industrije održanom 2021. godine. Prvotna idejna rješenja praktično su primijenjena na praizvedbi predstave „Alemperkina kazivanja“ prikazanoj na Kreativnoj riznici 2022. u okviru gala Vodikove svečanosti.

2. KOSTIMOGRAFIJA

Kostimografija primijenjena u predstavi „Alemperkina kazivanja“ temom je ovog diplomskog rada. Drugo poglavlje rada donosi općenite informacije o kostimografiji (potpoglavlje 2.1.), opisuje ulogu i važnost kostimografije u scensko-izvedbenoj umjetnosti (potpoglavlje 2.2.) te ritualnih povezanosti prisutnih u mitologiji s kostimografskim signalima drevnog i suvremenog (kazališno-scenskog) izričaja.

2.1. Općenito o kostimografiji

Kostimografija je umjetnost koja se ostvaruje u izvedbeno-scenskim djelima što svjedoči svojim imenom koje je složenica dviju riječi *kostim*¹ (njem. *Kostüm* i fr. *costume*) i *pismo* (grč. *graphía*). Premda se kostimografija ostvaruje u umjetničkoj izvedbi, njezino šire značenje seže do samih civilizacijskih korijena i prvih odjevnih predmeta.

Antika je povijesno razdoblje u kojemu je kazalište institucionalizirano te su uspostavljenim pravilima kostimi dobili svoju izvedbeno-scensku namjenu usko povezanu s vrstom predstave (komedija ili tragedija) kao i vrstom lika koji se predstavlja (čovjek, bog ili mitološko biće). Rimsko je kazalište preuzelo takvu kazališnu praksu ali su se izgubile umjetničke bravure jer su se uloge pojednostavile, a poveznice s nadnaravnim svijetom gotovo izgubile.

U srednjem vijeku kostimografija je imala cilj slijediti prepoznatljivu simboliku koja se posebno snažno vezivala za kršćanske predloške biblijskih sadržaja. Za istaknuti je renesansno razdoblje u kojemu se događao svojevrsni povratak antičkim predlošcima i njegovo njegovanje sve do prosvjetiteljstva kada kostimografija prima kolonijalističke utjecaje. Scenske izvedbe na dvorovima postavile su novi standard u kostimografiji i to ne samo u glumačkoj postavi nego i u postavi uvaženih uzvanika kakvima su kraljevi i dvorjani. Sve do pojave suvremene režije, glumci su se sami brinuli za svoje odjevne izričaje, a pojava kostimografije kao struke donijela je osmišljen i umjetnički podržan vizualni govor glumačke odjeće. Pri tome je za naglasiti kako u suvremenom kazalištu dolazi do spajanja različitih scenskih izričaja (primjerice, lutkarske i glumačke) gdje se vizualni govor prenosi na svaki oblik glumačke imaginacije, neovisno je li riječ o lutki ili živome glumcu.

¹ Odjeća u kojoj nastupaju glumci ili dnevna odjeća načinjena od dva dijela – najčešće suknje i jakne.

2.1. Kostimografija i mitologija

U izradi kostimografije ovog diplomskog rada posegnulo se za knjiženim tekstom „Alemperkina kazivanja“ (Horvat 2005) kao polazišnim predloškom. Dragun (2005) navodi: „Proučavanje mita u 20. stoljeću pokazalo je da karakteristične crte mitskog mišljenja imaju izvjesne analogije u proizvodima čovjekove mašte, ne samo daleke prošlosti nego i drugih povijesnih razdoblja, te da je mit kao totalan ili dominantan način mišljenja svojstven arhaičnim kulturama, ali se kao neki »nivo« ili »fragment« može nalaziti u najrazličitijim ovovremenim kulturama, očitujući se osobito u književnosti i umjetnosti“ (dostupno na <https://www.matica.hr/kolo/298/amalgamirani-mitovi-20299/>, pristupljeno 12. rujna 2022.)

Hrvatska narodna mitologija generacijama je prenošena usmenom predajom u kojoj su pripovjedači postojeće mitove dodatno dopunjavali vlastitim interpretacijama. Osim pripovijedanja i pripovjedačkih uloga, u hrvatskoj narodnoj mitologiji važnu ulogu imaju rituali i njihova ceremonijalna pravila. Oblikovanje odjeće, glazbe i napjeva, ukrasnih predmeta i plesnih pokreta, neodvojivim je dijelom mitološkog pripovijedanja kojim se povezuje svijet nadnaravnih bića sa svijetom zemljana i ljudskih bića. Težnju doznavanja skrivenih misli simbolički predstavlja Alemperka – ptica pričalica sposobna doznavati misli ljudi i bogova. Alemperkina sposobnost proširuje se i njezinom pripovjedačkom nadarenošću kojom je kao pripovjedačica prevladavala udaljenost zemaljskog i nadnaravnoga svijeta. Alemperka je zaslužna i za očuvanje mitološke tradicije jer su naracijom brojnih pripovjedača jednom uspostavljeni mitovi očuvani i iz generacije u generaciju obnavljani. Pri tome se pripovjedači mogu poistovjetiti s pticom Alemperkom jer u postupku pripovijedanja zauzimaju više „sveznajućih“ uloga – od uloge „sveznajućeg pripovjedača“ do redateljske i glumačke uloge. Dramatičnost pripovijedanja pripovjedačima je osiguravala zanimanje za ponovna slušanja istih mitoloških predaja, a unošenjem suvremenih elemenata povezanih s iskustvima članova plemenske zajednice ili sumještana, dovela je do variranja temeljnih mitoloških motiva. Prihvati li se pretpostavka da je hrvatsku narodnu mitologiju očuvala dugovječnost pripovjednih „izvedbi“ pred publikom, može se zaključiti kako je nemjerljiv njezin izvedbeni potencijal jer je izgrađivan tisućljećima. Pozornice na kojima su se gradile mitološke teme okupljale su gledatelje koji su nerijetko bili i pomoćnici redatelju-glumcu-scenografu-kostimografu jer narator je objedinjavao sve kazališne uloge. Gledatelji su svojim komentarima usmjeravali pripovjedača, negodovanjem su pripovjedača odmicali od određenih tema, a (pod)pitanjima i odobravanjima vodila su pripovjedača prema temama koja su plijenila zanimanje. Takvim postupkom, mitološke su se predaje suradnički brusile i oblikovale u

javnom pripovjedačkom nastupu koji je jednim dijelom bio glumačko-pripovjedački nastup, a u drugom je dijelu bio dramaturško-redateljski postupak oblikovanja djela koje će pripovijedanjem o mitu izgraditi svoj vlastiti mit.

3. HRVATSKA NARODNA MITOLOGIJA

Hrvatska narodna mitologija² dijelom je staroslavenske mitologije – pretkršćanskog, poganskog vjerovanja etničkih skupina srodnih jezičnih i kulturnih određenja u vremenskom obuhvatu koji seže unatrag tri milenija te zahvaća prostor od Crnoga sve do Baltičkog mora. Srodna vjerovanja i rituale etničke su skupina mijenjale i prilagođavale životnim okolnostima te su se uslijed takvih izmjena događale i izmjene temeljnih mitoloških predaja. Unatoč brojnim (etničkim) varijacijama, prepoznatljivi su glavni mitološki junaci kakvima su, na primjer, Svarog, Črt, Perun i drugi. Imena svakog od božanstva iznimno su raznovrsna te su tako jedno te isto božanstvo Crnobog i Črt, Baba Roga, Baba Jaga i Morana, Perun i Porin. Pseudonimi kojima su odlikovana božanstva ponekad su u povezanosti s godišnjim dobima u kojima božanstva mijenjaju svoje karaktere, a ponekad s geografskim podnebljem u kojemu se javljaju ili s navikama etničke / plemenske skupine. Predaje o božanstvima ponavljale su se tijekom godine ovisno o kalendarskim promjenama, a uz predaje ritualno su se ponavljale svečanosti kojima su božanstva proslavljana ili su se nastojala umilostiti. Kružnost je važna odlika većine mitova i njome se slijedi kružnost godišnjih doba. Tako je Baba Roga za proljeća i ljeta mlada, lijepa djevojka koja obilazi sela i bira one koje će moriti zimi te ih odnijeti na drugi svijet tada kada je priroda najslabija. Najmračnije slutnje, s druge strane, nikada se ne ostvaruju jer su ključni obrati prirodom režirane dramaturške točke. U mitskoj predaji Život pobjeđuje i obnavlja se iz mitskoga jajeta redovito podsjećajući kako će Sunce smijeniti Tamu, a toplina će nadvladati zimu i studen. Stoga su se važne svečanosti događale upravo za suncostaja: zimskoga (21. prosinca – Svarogova svečanost) i ljetnoga (21. lipnja – pobjeda Svjetla nad Tamom, proslava Ljetnog Jarila, praslavenska noć ljubavi i zaljubljenih).

Zajednička osnova ograncima staroslavenske mitologije nije samo kružnost nego i razdijeljenost svijeta na tri razine: nebo, zemlju i podzemlje te postojanje Stabla (života) kojim se tri navedene razine istodobno spajaju i razdvajaju. Plemena su se opredjeljivala za simbole s kojima su se poistovjećivali i tako su nastajale različite interpretacije zbog kojih se u

² starovjerje, rodnovjerje, poganstvo, bajoslovlje

hrvatskom kulturnom podneblju može govoriti o Hrvatskoj mitologiji ili bajoslovlju. Tako Sučić³ (2013: 14) navodi: „U početku bijaše samo beskonačan univerzum, niti tamna niti svijetla, bezoblična tvar i maglen bezdan... Na samome dnu nalazila se sura, crna sila tmine. To bijaše pramrak. Nad svime time vladao je svemoćni duh vječnosti. On je praotac svega. Dotrajaše mnogi vjekovi kad poput svjetlosne munje bljesne njegov znak, razluči svjetlo i tminu, maglu i tvar. Od tvari postane tlo, a iz magle i oblaka prospe se voda, potekoše rijeke i natopiše mrki bezdan utline. Nastaše jezera i mora. Zraci svjetla pomilovaše Zemlju i prosijaše u njoj zametak svakojakog života. Tako su nastala različita bića. Sve što je bilo izvan tog dohvata zaostade i nadalje u vlasti polusvjetla i tame, zime i leda. To je prapočetak borbe sila svjetla i tmine...“

Naglašena borba svjetla i tame usuglašena je s poteškoćama s kojima su se plemena nosila na prostoru na kojemu su živjela. Tako je kod nekih plemena vrhovno božanstvo bila voda jer su se suočavali s oskudicom vode ili pak s njezinim hirovitim prodorima, dok je kod drugih plemena vrhovno božanstvo bilo sunce, zemlja ili nebo. Sukladno karakteru vladajućeg božanstva oblikovali su se rituali te prateće odjevne i prehrambene navike. Božanstvo kojemu se pleme zavjetovalo bilo je povezano s prirodnim fenomenom s kojim su se suplemenici poistovjećivali. Ritualni i druga obilježja pripadnika plemena simbolički su se poistovjećivali s vrhovnom božanstvu kako bi mu u svemu podilazili te su se tako razlikovali poklonici Volosa, Svaroga, Peruna, Jarila ili drugog mitološkog lika. Što je pleme bilo izoliranije to se njegov mitološki koncept to više udaljavao od „uopćenog predloška“.

Osim kružnosti kojom se oponašaju smjene godišnjih doba, važna je i tema suočavanja starosti i mladosti. Svarog je kao vrhovno božanstvo mudar i star, a njegovi su potomci – Svarožići – mladi, snažni, brzi (često nepromišljeni) i okretni. Svarogova žena utjelovljuje princip života i majčinstva te uz ime Vida nosi i ime Živa (Siwa ili Dziva) jer uza se veže princip života i rađanja. Svarog upravlja svim božanstvima kako i svojim krvnim potomcima Svarožićima tako i polubogovima te drugim bićima i stvorovima.

³ Riječ je o tekstu objavljenom 1943. godine te pretisnutom 2013. godine, a na temelju kojega su književno oblikovane mitološke predaje u knjizi *Alemperkina kazivanja* (Horvat 2005).

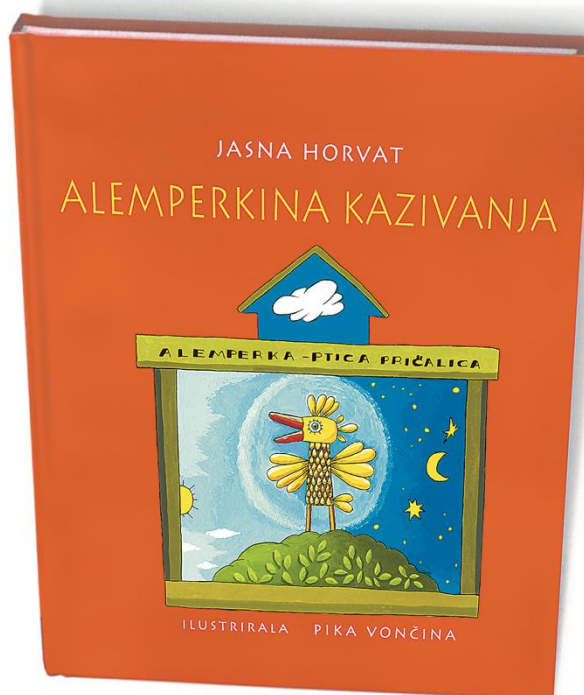
3.1. Alemperkina kazivanja

Priče su to životnoga procesa, slijeda događaja zapisana na mapama kozmosa koje netko treba razaznati, potom ih izreći. Čini to zlatoperna ptica Alemperka, a misao ili riječ Alemperke (...) koja čak i kada se odmara, svašta progovara, odnosno pripovjedačice Jasne Horvat, je ta koja ljudsko — tradiciju, povijesno naslijeđe, nacionalno iskustvo, potisnuto ili (ne)namjerno zaboravljeno priziva, osvježava, omlađuje.

Dragun, D. *Amalgamirani mitovi* (2005)

„Alemperkina kazivanja“ prozno su poetski kolaž mitoloških predaja suvremene hrvatske književnice Jasne Horvat objavljen u izdanju Naklade Ljevak 2005. godine. Književni tekst oslikala je akademska slikarica Pika Vončina čime je ponudila vizualno rješenje hrvatskoga mitološkog panteona. U „Alemperkinim kazivanjima“ predstavljeno je trideset mitoloških likova ili pojava, a naratorica koja pripovijeda o njima Svarogova je ptica pričalica – Alemperka.

Slika 1. „Alemperkina kazivanja“ – naslovnica

Izvor: Horvat (2005). Alemperkina kazivanja. Zagreb: Naklada Ljevak

Kako navodi Dragun (2005) „*Alemperkina kazivanja*“ zbirka je 30 priča koje otvara priča o Svarogu, kako to i dolikuje vrhovnom bogu, koji se uspravlja u svoj svojoj veličini razdvajajući *ponajprije tlo odzraka / potom zemlju od oblaka...* Svarogu se u pripovijedanju Jasne Horvat pridružuje Vida, njegova žena, te Svarožići — Perun, Stribor, Svevid, Tatomir. Oduvijek su čovjeka zaokupljale priče o univerzalnim relacijama čovjek — priroda — bog. Ti su odnosi dani i kroz piće o božicama: Danici — nositeljici baklje svjetla i Zori — ljubi Svevida i Troglava; o divovima: Kleku, Leđanu, Snježani i Snježniku; o vilama Oblakinjama — koje služe bogu Perunu; Šumskim vilama — koje nose zdravlje i lijek, žive u biljkama i stablima; o vilama Bojovnicama — a među njima je i dobro znana nam vila, nositeljica pokliča hrvatskoga identiteta — Vila Velebita. Ili, pak, vodenim i morskim vilama i vilama suđenicama — Rođenici, Sreći i Zlosreći. Mitološku sliku i svijet čudesnih bića upotpunjuju i bića različitih čudi — patuljci Maljići i Maljuzi, koji možda zažive i za vrijeme čitanja ovoga teksta (...) *tko danas čuje kako mu u domu nešto zvecka, lupka ili samo padne, neka znade; to maljići svoje nestašluke rade.*“ (dostupno na <https://www.matica.hr/kolo/298/amalgamirani-mitovi-20299/>, pristupljeno 12. rujna 2022.)

„*Alemperkina kazivanja*“ riječju i slikom uvode čitatelje u kružni prirodni tijek koji započinje proljećem i buđenjem prirode, a završavaju zimskim mirom i utihnućem. Ujedno su svjedočanstvo vjere u prevladavanje svjetlosti nad mrakom i mitskoj pobjedi života koja se potvrđuje i preživljavanjem mitskih poruka sve do današnjih dana.

U knjizi „*Alemperkina kazivanja*“ (Horvat 2005) nalazi se posebno poglavlje s kazalom likova i njihovim širim opisom. Autorica je takvim postupkom naznačila kako je mitološke likove potrebno poznavati u njihovom širem značenju. Kostimografska rješenja za predstavu „*Alemperkina kazivanja*“ prikazana u ovom diplomskom radu obuhvatila su izabrane pojmove iz tekstualnog predloška.

3.2. Ljelje / kraljice

Premda se Ljelje / kraljice izrijeком ne spominju u tekstu „*Alemperkina kazivanja*“ (Horvat 2005), prisutna su u dramaturškom rješenju (Lukić 2022). U nastavku se opisuju Ljelje / kraljice koje su s obzirom na moje prijedlog redateljku da koristimo kao osnovu slavonsku narodnu nošnju odrazile i na dramaturško rješenje Lukić (2022) istoimene predstave.

Ljelje / kraljice predstavljaju drevni običaj, ritualni ophod o kršćanskom blagdanu Duhova (silazak Duha Svetoga na Mariju i apostole) koji pada u proljeće (između 10. svibnja i 13. lipnja). Budući da se slavi 50 dana nakon Uskrsa, poznat je i pod nazivom Pedesetnica. U Hrvatskoj se taj običaj veže uz Slavoniju (selo Gorjani kod Đakova), Baranju i Srijem. gdje je naziv blagdana Duhovi prilagođen šokačkim govorima koji ne poznaju glas "h", i glasi Dovi. Navedeni je običaj poznat i drugim Slavenima – Bugarima (rusalije), Česima (královničky, králové), kao i neslavenskim narodima poput Rumunja (călușari).

Iako se danas veže uz kršćanstvo, riječ je o drevnoj – (pra)slavenskoj praksi, običaju slavljenja proljeća (i ljeta), novog godišnjeg ciklusa kojim vlada Sunce (odnosno bog Perun).

Drevna slavlja novoga godišnjeg ciklusa odvijaju se kroz proljetne/ljetne ophode posvećene božicama Vesni i Ladi, te pjesme i plesove (kola) koji ih prate. Sve u vezi s ljeljama (ukrasi na odjeći, boje, rekviziti i dr.) natopljeno je simbolikom plodnosti, rasta, bujanja koje se odnose i na prirodu i na čovjeka, što postaje jasnim ako se znade da su i božica Vesna i Lada ili Lado u (pra)slavenskom panteonu povezani s plodnošću.

Vesna pripada krugu od 12 temeljnih božanstava slavenskog panteona i jedna je od triju božica (uz Mokoš i Moranu). Ona je sanskrt. *vasantás*: proljeće, svitanje, tj. svijetla božica proljetne radosti i bujnosti (poznata i kao Devana). Njoj u čast visoke grane i stupovi kitili su se zelenilom i cvijećem.

Moglo bi se pretpostaviti da visoki okićeni šeširi i krune na ljeljama upravo prizivaju to drevno slavljenje Vesne. S druge strane, Lada se u literaturi prikazuje kao božica ljubavi, ljeta i žetve (iako ne postoji konsenzus o Ladi/Ladu kao božanstvu). Ladu se ponegdje dovodi u vezu s Ljeljom, koji se u nekim inačicama mita drži njezinim sinom (on se pak, kao bog ljubavi, povezuje s Amorom i Kupidonom). Također, Lada je smatrana božicom obilja, rada i prirode. Pripisivana joj je moć pokretanja svih plodonosnih nagona u prirodi. Poznato je kako je bila poštovana u svim slavenskim zemljama. Često su joj se obraćali (bilo sretno ili nesretno) zaljubljeni pojedinci kao i ljudi koji su željeli dobiti djecu, a nisu uspijevali. Najveća svetkovina božice Lade bila je početkom ljeta (u šta se uklapa slavlje Duhova, koji s obzirom na to da je blagdan Uskrsa pomičan, ponekad padaju tek koji dan prije službenog početka ljeta).

Pučke pjesme gotovo svih slavenskih naroda sačuvale su uzvik *lado, lada* (dobar, drag, mio), što se posebno odnosi na pjesme koje se pjevaju u proljetnim i ljetnim ophodima te na svadbi.

Naziv za taj običaj – *ljelje* – dolazi od karakterističnog pripjeva pjesmama – *ljeljo!* – koje se izvode u ophodu i kolu što također prati ovaj običaj.

U Hrvatskoj su danas najpoznatije *ljelje* / kraljice iz sela Gorjani u Đakovštini. U ophodu na Duhove (i Duhovski ponedjeljak u prošlosti) sudjeluju dvije skupine djevojaka.

Jedna skupina (kraljice) djevojaka uz svečanu nošnju na glavi nosi bogato urešene muške šešire ili neku vrstu kruna, s kojih niz leđa vise šarene vrpce. Šeširi su ukrašeni cvijećem, paunovim ili čapljinim perjem, ogledalcima, ponekad i dukatima). U rukama su im sablje (prave ili drvene, također urešene vrpcama ili nabodenom jabukom, koja je također simbol plodnosti i ljubavi). Skupinu predvodi kralj, često odjeven u mušku odjeću, i uz njega barjaktar sa šarenom zastavom.

Slika 2. Ljelje / kraljice

Izvor: Novi list (dostupno na <https://www.novolist.hr/zanimljivosti/godisnji-proljetni-ophod-ljelja-al-je-lipo-pogledati-ljelje-kad-naprave-veliko-veselje/>, pristupljeno 10. rujna 2022.)

Druga se skupina djevojaka naziva orubljice. One su također svečano odjevene, ali bez karakterističnih rekvizita prve skupine. Njihova je uloga da pjesmom prate prvu skupinu.

Uz orubljice idu i momci s košarama u koje se prilikom ophoda skupljaju darovi, te svirači s gajdama ili tamburama.

Povorka *ljelja* i njihovih pratitelja zaustavlja se pred pojedinim kućama. Prva skupina izvodi igru udarajući sabljom o sablju, križajući ih i sl. Za to se vrijeme kreću u ritmičkim plesnim figurama (obredni ples). Sve prate pjevačice koje izvode pjesmu s karakterističnim pripjevom *ljeljo!* ili *lado!*, a tekst je prilagođen stanarima dotične kuće (djevojci za udaju, momku za

ženidbu, istaknutom sumještanimu i sl.). Sve završava kolom (također obredni ples – krug koji simbolizira vječnost (život)/vječnu prirodu i kruženje kao njezinu supstancu). Ukućani *ophodnike* daruju hranom ili novcem, koje stavljaju momcima u košare (što se također može držati simbolom plodnosti, bogatstva, rodnosti).

Ovaj proljetni ophod kraljica ili ljelja zaštićeno je nematerijalno dobro upisano na UNESCO-ovu reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva.

Činjenica da je jedan od rekvizita ljelja sablja, prema legenda se dovodi u vezu s turskim osvajanjima i kaže da kada su Turci prodrli u Gorjane i zarobili sve muškarce u selu, njihove su se žene obukle u šarenu odjeću, na glave stavile muške šešire okićene umjetnim cvijećem i u ruke uzele srpove i kose, te tako odjevene otišle pred turski tabor. Turci su pomislili da su došli duhovi, uplašili se i pobjegli. I tako su, prema legendi, gorjanske žene oslobodile svoje muževe, očeve i braću. Zanimljivo je zamijetiti da ljelje sablje drže tzv. maramama *zejtinkama* / *zetinarka* (od šarenog pamučnog materijala), čije ime je zapravo turskoga podrijetla (etnografski dijalektizam) u hrvatskom jeziku.

Međutim, ne treba zaboraviti da je jedan od atributa slavenskoga vrhovnog boga Peruna upravo mač (posvećena su mu sva oružja) te da je vrijeme u kojem se odvijaju pohodi ljelja zapravo Perunovo vrijeme – kada Sunce preuzima vodstvo u novom godišnjem ciklusu. Ne treba zanemariti ni priču o praslavenskim ženama ratnicama – amazonkama (praslavenska kultura je matrijarhalna), čije postojanje je povijest potvrdila. Sabljom koju nose ljelje možda možemo prizvati i te drevne slavenske ratnice?

Okićene muške šešire, koji poprimaju stožast oblik zbog načina na koji se ukrašavaju cvijećem, vrpčama, stakalcima/ogledalcima, možemo doživjeti istovremeno i kao gorski/planinski vrh na kojem se nastanio vrhovni bog Svarog, a uz njega je uvijek i ptica pričalica Alemparka bio mi je osnovni impuls da redatelju predložim da za daljne razmišljanje o kostimografskom i scenografskom rješenju predstave. Veliko odobravanje moje zamisli dogodilo se u trenutku prepoznavanja da kostimografska zamisao postaje dramaturški ključ. Od trideset priča iz slikovnice Alemparkina kazivanja u dramaturškoj odabratu odabrane su četiri priče koje govore o stvaranju svijeta, i upravo će se na tim pričama graditi predstava namijenjena djeci (5+)

Moglo bi se dakle pretpostaviti da stožaste kape ljelja čuvaju u sebi priču o obnovi prirode, samim tim o stvaranju svijeta kako nam da donosi stara pred kršćanska vjera kroz svoje mitološke priče. Slavenski obredi slave prirodne cikluse, plodnost i sve što je u vezi s njom

(zavođenje, zaljublivanje, svadba, ljubav, prokreacija...), a onda i sa svih pet elemenata koji čine prirodu i čovjeka: voda, vatra, zemlja, zrak – i eter, koji sve prožima.

4. REDATELJSKI NAPUTAK

U radu na predstavi "Alemperkina kazivanja" postavljenoj prema tekstu Jasne Horvat (Naklada Ljevak 2005), a prema dramatizaciji Milice Lukić (2022) te pod redateljskim mentorstvom Roberta Raponje, otvorila su mi se suštinska pitanja o kostimografiji i vizualnom identitetu kao umjetničkom autorskom izvornom izrazu.

Pozvan na suradnju za realizaciju istoimene predstave dobio sam u ruke autoričinu prozno-poetsku ilustriranu knjigu – slikovnicu „Alemperkina kazivanja“ (Horvat 2005) namijenjenu djeci i odraslima, zainteresiranima za mitološke priče o stvaranju svijeta. Riječ je o hrvatskoj narodnoj mitologiji koju baštine naši prostori. Mitologija i priče iz pretkršćanske kulture dio su tradicije koja se zadržala i očuvala u običajima hrvatskoga naroda.

4.1. Timski rad

Objavljeni tekst „Alemperkina kazivanja“ 2005. godine ilustrirala je Pika Vončina što znači da je tekst posjedovao svoj vizualni, tiskani identitet, kojim je sugerirano, na ljubak, maštovit način tko je Alemperka – zlačana plamena ptica pričalica, tko je Svarog i tko su sva stvorena bića na nebu i zemlji. U prvi mah činilo da sam pozvan realizirati lutkarsku predstavu u kojoj će lutke i kostimi biti određeni ilustracijama iz knjige, no redatelj nas je poticao da damo svoj odgovor na to zašto se bavimo umjetničkim kazivanjem, svatko iz svog polja umjetnosti.

Kreativni odgovori trebali su se ticati našeg stvaralaštva kao dijela cjeline timske rada, u kojem vladaju načela dogovora, poštivanja tuđeg mišljenja, ali i uvažavanja glavne ideje buduće predstave.

Sve nas, još od djetinjstva zanima kako je stvoren svijet, kako smo mi došli na taj svijet i koje to sile vladaju svijetom. Zanima nas što se to događa na nebu kad grmi i sijeva, zanima nas zašto je to tako. Zašto pada noć, zašto izlazi sunce, hrvatska narodna mitologija daje svoje odgovore na ta pitanja. Čini mi se da nakon svakog petog postavljenog pitanja “zašto” dolazimo do pitanja o smislu života i svrsi postojanja na ovome svijetu. Svaka mitologija ima gotovo iste odgovore na stvaranje svijeta i smisao postojanja čovjeka kojega su bogovi stvorili na svoju sliku i priliku. Uvijek je riječ o dijeljenju neba od zemlje, svjetla od tame, dobrog od lošeg. U

svakoj mitologiji postoji glavni bog, a ostali bogovi zaduženi su za kontrolu određenih stvari: netko za ljubav, netko za morske dubine, netko za pitanja rata ili mira, za pravdu, za ljepotu. Ako tu mitološku strukturu prebacimo na autorsku ekipu lako je uočljivo da glavna ideja i poticaj za nastajanje predstave dolazi od inicijatora, a to može biti autor ili redatelj, koji okuplja autorsku ekipu i vodi je prema zajedničkom cilju: kroz predstavu ostvariti komunikaciju sa publikom.

I svima nama koji smo okupljeni oko projekta "Alemperkina kazivanja" dano je povjerenje da prema snazi svog talenta, prema karakteristikama svoje prirode, prema stečenom znanju damo svoj kreativni doprinos novonastale cjeline.

Istovremeno otvorilo se i pitanje što je nama danas slavenska mitologija. Osnovna premisa redatelja da su priče iz slavenske mitologije nastanjene u nama i zato ih želimo uvijek nanovo pričati i slušati, prenositi i igrati jer nam one daju uvid u to tko smo, što smo i čemu težimo.

Alemperka je u priči Jasne Horvat naratorica, ona koja prati Svaroga – vrhovnog stvaratelja, graditelja svih svjetova, svjedokinja je svih zbivanja s talentom prenošenja iskustva kroz priču i pjesmu. Redatelj je provocirao da svatko od nas suradnika dade svoj stvaralački odgovor i doprinos. Riječ je o sljedećim umjetnicima: dramaturginja Milica Lukić, glumica Meri Andraković, kompozitor i glazbenik Darko Čuvidić te kostimograf, lutkar i scenograf Krešimir Tomac. Uputio nas je u pretkršćansko vrijeme poganskih ritualnih običaja, koji su se očuvali u našem folkloru i kulturnoj baštini.

Predložio je da svoje zamisli razvijemo iz pozicije nas danas, koji smo poput djece željni priča, glazbenu predstavu s elementima lutkarstva o tome kako je svako stvaranje potaknuto iskonskom željom da se osmisli ljepši, bolji, skladniji svijet, u kojem vlada zakonitost, red i hijerarhija, svijet koji unutar dogovorenenih pravila i granica ima veliko polje slobode. Redatelj nas je motivirao, i u tome je uspio nadahnuo nas je. Trebao sam ponajprije sebi odgovoriti na pitanje zašto imamo potrebu graditi, stvarati i oblikovati kroz kazališni medij kostimografska umjetnička rješenja i vizualni identitet predstave. Tko sam ja? Gdje se nastanjuje i u čemu se utemeljuje moje kreativno biće? Zašto imam želju, jaku potrebu ostvariti upravo preko osmišljavanja kostima i vizualnog identiteta predstave svoju priču?

Na Akademiji za umjetnost i kulturu, studirajući na Odsjeku za kreativne tehnologije, često sam se u radu s profesorima susretao sa sličnim pitanjima koja su mi se otvorila na samom početku rada na predstavi "Alemperkina kazivanja". U mojoj mašti odgovori se samo nižu, otvaraju se bezbrojne slike, mogućnosti realizacije, ali potrebno ih je realizirati, materijalizirati, učiniti svrhovitim, poštovati načela glumačke igre koja se zasniva na transformaciji, preobrazbi. Kroz osmišljavanje vizualnog identiteta predstave mentori su me mudro vodili da odgovorim, bolje

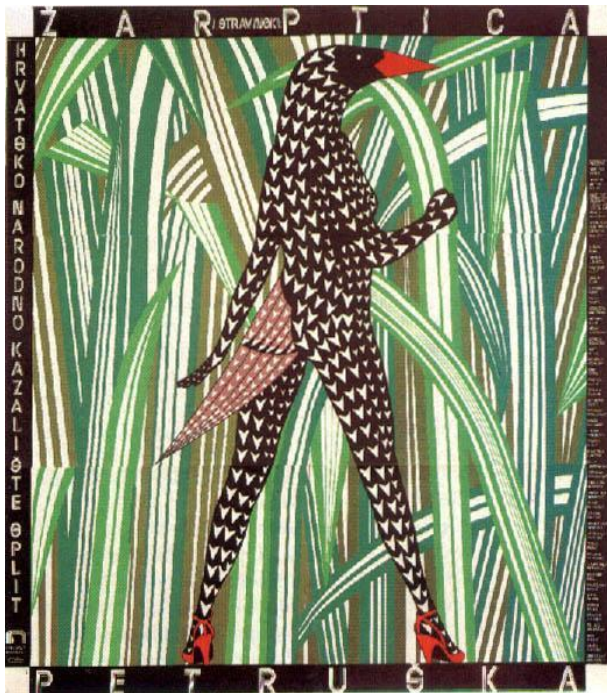
rečeno domisliti vlastiti umjetnički identitet. Nazirem ga, jer uistinu uživam i domišljajući u crtanju i osmišljavanju kostimografskih skica, razmišljajući pritom o mogućoj realizaciji, bojama, materijalima, krojevima, a veseli me što sam u onome što volim počeo graditi svoj profesionalni život. Zahvalan sam profesorima koji su me bodrili na mom putu i kad god sam posustajao motivirali me da se vratim svom daru i da preuzmem odgovornost za svoje postupke, koji su često i meni samome bili neshvatljiv ili izraz straha i bojazni da neću ispuniti kvalitetno i dobro njihova očekivanja. Najbitnije je što sam naučio da izvor inspiracije za naš kreativni rad postoji već negdje upisan, da ga treba pronaći, prostudirati i ukomponirati u polje kreativne slobode, osobnog osjećanja lijepog, plemenitog i dobrog.

4.2. Od greške i nesporazuma do nove početne ideje

Ohrabren redateljvim stajalištem kako je ptica pričalica karakterno i scenski izazovna za svaki oblik kazališnog izražavanja, posvetio sam se istraživanju umjetničkih djela koja obrađuju ideju ptice sveznalice – ptice pričalice. Glumicu i pjevačicu Meri Andraković odlučio sam odjenuti tako da struktura kostima podsjeća i asocira na pticu.

Bućanov plakat za balet Žar pticu bila mi je referentna točka jer je likovno jak, moćan, sugestibilan i priča likovnim sredstvima asocijativnu i zanimljivu priču – u njemu se zrcale svih pet elementa, i vatra, i voda, i zemlja i zrak, i eter. U ideji Bućanovog plakata istaknute noge ptice, budući je riječ za likovno rješenje plakata za baletnu predstavu, a reducirana su krila, gotovo pretvorena u frak, A glava je oblikovana, gotovo po uzoru na egipatska božanstva., reljefno prikazana . Ljudsko obličje na tom likovnom rješenju ima nadnaravnu dimenziju.

Slika 3. Plakat za balet *Žar ptica* (Bućan 1982) i prva idejna skica za *Alemperku*

Izvor: Večernji list (dostupno na <https://www.vecernji.hr/kultura/otisak-zar-ptice-borisa-bucana-u-americi-prodali-za-11-tisuca-dolara-1572759>, pristupljeno 12. rujna 2022.)

Izvor: Krešimir Tomac

Bućanov plakat nosi ideju buđenja prirode i slavi obnovu, pun je optimističnog duha i raspoloženja. Krenuvši tim putem realizirao sam kostim u kojem je istaknuto poprsje, budući naša Alemperka pjeva i govori iskreno o sebi iz duše. Donji dio kostima kreirao sam u slojevima kao svojevrsnu suknju koja kad se glumica okreće leprša i daje privid leta. Slika 5. donosi QR kod s poveznicom na video snimak praižvedbe Alemperkinih kazivanja prikazane 28. travnja 2022. na gala Vodikovej svečanosti Ekonomskog fakulteta u Osijeku.

Slika 4. QR kod s poveznicom na video snimak praižvedbe Alemperskih kazivanja prikazane na gala Vodikovoju svečanosti (28. travnja 2022.)

Praižvedba Alemperskih kazivanja na gala Vodikovoju Svečanosti 28. travnja 2022. (od 22 minute)

Kreativna riznica 2022. (dostupno na poveznici <https://www.youtube.com/watch?v=oEpItMurXLU&t=99s>, pristupljeno 14. rujna 2022.)

Slika 5. i Slika 6. snimke su praižvedbe Alemperskih kazivanja i Alemperske u ulozi Meri Andraković.

Slika 5. Meri Andraković u ulozi Alemperske na praižvedbi Alemperskih kazivanja (Kreativna riznica 28. travnja 2022.)

Izvor: Arhivska dokumentacija Kreativne riznice 2022., autor kostima: Krešimir Tomac

Slika 6. Scenografija na praizvedbi Alemperkinih kazivanja (Kreativna riznica 28. travnja 2022.)

Izvor: Arhivska dokumentacija Kreativne riznice 2022., autor scenografije: Krešimir Tomac

Kako je vidljivo na snimku i fotografijama, instalaciju krila izrezao sam od šperploče, obojao ih u boje kostima, te sugerirao glumci da se povremeno približi stupu na koja su bila montirana krila. Želio sam da izgleda kao raskriljena velika ptica, kao da je uzletjela žar-ptica s Bućanovog plakata.

Ideja kostima za prvu javnu prezentaciju gdje se prezentirala samo jedna priča “Alemperkina kazivanja” koja govori tko je, što je Alemperka i kakav odnos ima prema Svarogu, glavnom bogu u Slavenkoj mitologiji. Moje kostimografsko rješenje nastalo je s ciljem da upotpuni sliku izvedbe na Vodikovej svečanosti, da osnovnu likovnu ideju tko je Alemperka, što se od mene u početku tražilo. Sam sam iskrojio i sašio kostim, izrezao i smislio instalaciju krila., postavi je u prostoru i desetominutna prezentacija je izvedena pred velikim auditorijem, na Ekonomskom fakultetu u Osijeku u okviru Gala Vodikove svečanosti na Kreativnoj riznici. Praizvedba je rukovođena namjerom javnog nastupanja, ali ne i izrade diplomskoga rada koji tada nije bio u planu.

Slika 7. Najava gala Vodikove svečanosti 2022. s izvedbom predstave „Alemperkina kazivanja“

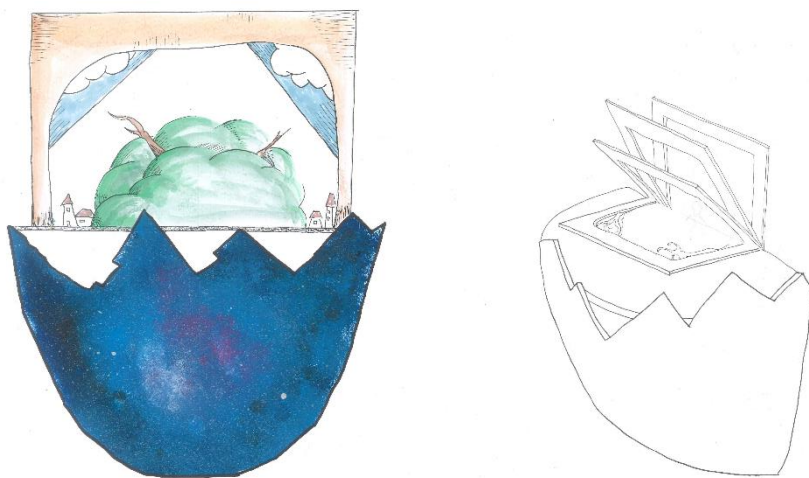

Izvor: Kreativna riznica 2022. (dostupno na poveznici <https://www.youtube.com/watch?v=oEpItMurXLU&t=99s>, pristupljeno 14. rujna 2022.)

Meri Andraković je briljantno otpjevala i odigrala priču o Alemperki, pa kostim i krila od šperploče nisu smetale njenoj nadahnutoj izvedbi koju je vrsni svirač i glazbenik Darko Čuvidić. Meri i Darko dobili su zaslužene aplauze, uslijedila su čestitanja. Osjećaj koji mene obuzeo bio je trenutno zadovoljstvo zbog izvršenog zadatka. Ali nakon izvedbe vrlo brzo sam bio zamoljen da sklonim iz prostora velika drvena krila. Redatelj je samo ustvrdio da ćemo nastaviti raditi na predstavi po dogovoru, al moglo se naslutiti da ćemo za realizaciju predstave trebati još podosta raditi. Rekao je kako to nije i ne može biti kostim i scena buduće predstave. Samo sam kimao glavom, shvativši da sam stvorio problem, sebi, glumcima, redatelju, autorici, mentorici... i nisam u tom trenutku znao kamo ću s krilima – šperpločama, krila moje kreativnosti kao da su bila su slomljena. S jedne strane sam hvaljen, nagrađen, dobio priliku prezentirati svoj rad, a s druge strane sam bio potpuno svjestan činjenice da to što radim nije ono što se od mene očekuje, da je tek poslužilo svrsi za jednokratnu upotrebu. Je li kostimografsko rješenje za jednokratnu upotrebu vrijedan spomena? Greška! Korijen tog problema leži u mojoj ne komunikaciji i zavaravanju samoga sebe. Niti sam čuo, niti sam htio razumjeti što se od mene traži, a pristao sam, računajući da će to ujedno biti početna pozicija za kreativan rad na diplomskoj predstavi za koju ću uz kostime biti odgovoran i za vizualni identitet predstave, kostimografiju malih prstnih lutaka, plakat. Bio sam ohrabren nagradom da to što radim ide u dobrom smjeru, ali osjećaj koji me prožeo u trenutku prve prezentacije nekako kao da me obeshrabrio. Povukao sam se u sebe. I mjesecima se nisam javljao, htio sam zaboraviti i priču o Alemperki, i moja istraživanja o na mitološke teme koje me jako intrigiraju,

nadahnjaju i potiču moju maštu. Ipak, nazvao me redatelj i pitao gdje sam i kako napredovao u razradi ideje, mislim li završiti predstavu, mislim li diplomirati? Došao sam u Osijek sa skicama za klasičnu lutkarsku ginjolsku predstavu – vratio sam se u zonu svoje sigurnosti u kojoj mogu pristojno obaviti zadatak.

Slika 8. Skica buđenja svijeta iz jaja kao životnog prapočela

Izvor: Krešimir Tomac

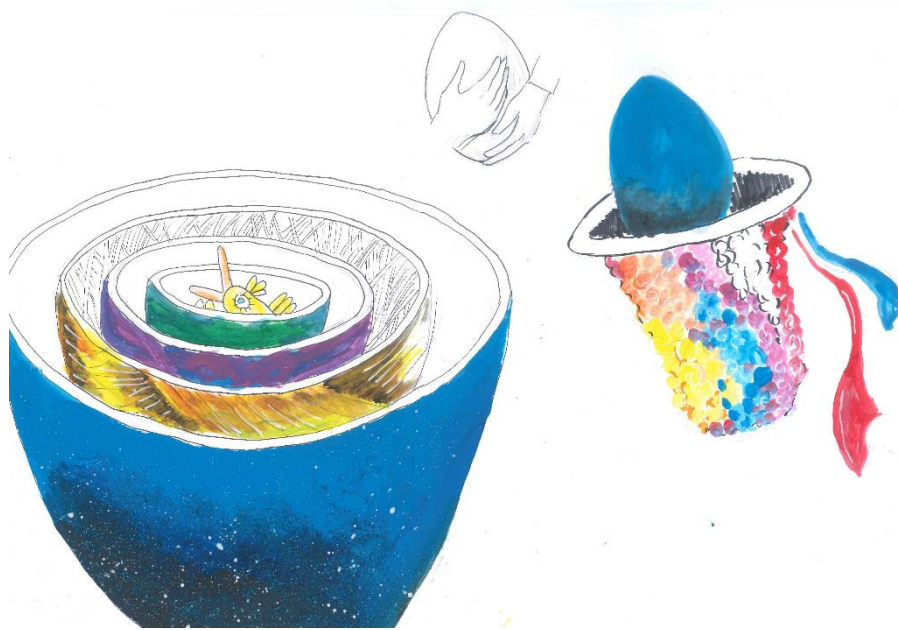
Predstavio sam svoje ideje, nametao sam svoju viziju predstave, ali redatelj je mudro počeo pričati svoju priču. Slušao sam i upijao sve što je govorio i u meni se počeo buditi novi svijet. Govorio mi je o čudu koju djeca doživljavaju kad dobiju čokoladno kinder-jaje, odmotavaju ga i lome čokoladu, da bi potom došli do kutijice u kojoj se nalazi figurica koju još treba spojiti. Rekao bi tako želio da bude koncipirana predstava namijenjena jednako djeci i odraslima. Govorio mi je kako je osnovni scenografski element jaje koje će glumica imati u rukama i zajedno s publikom (djecom i pred svima koje žele gledati predstavu od sedam do sedamdeset). Govorio mi je o simbolici jajeta – kako je to upravo preko mitoloških priča iz kojih se stvara svijet postao simbol vječnosti, kako ono predstavlja novi život, a može predstavljati i svemir, kako neke kulture govore o tome kako je čovjekov omotač satkan od 7 razina aure koje se mogu u obliku predstaviti kao jaje u duginim svjetlucavim bojama, a da znanstveno utemeljenje možemo naći kod doktorice filozofije i psihologije Petruske Clarcson u njenoj Teoriji duge. Govorio mi je o tome kako svaki čovjek mora "pro pijukati" izaći iz

svoje tvrde opne, a tako i svaka ideja koja se želi ostvariti, mora poput zametka u jajetu razviti se i zaživjeti, pokucati na ljusku i iznutra je početi razarati kako bi mogao zaživjeti. Govorio je kako se upravo jaje preuzeto iz mitoloških priča pretkršćanstva postalo i glavni simbol Uskrsa, kršćanske religije i kulture. Slušao sam, upijao, njegove riječi postale su pokretač mog kreativnog bića. Govorio mi je o pretkršćanskoj kulturi koja se sačuvala u našim običajima, u folkloru, o čovjekovoj iskonskoj potrebi da kroz pjesmu, glazbu, priču, igru slavi život i uvijek nanovo, poput prirode, slavi rađanje novog života. Sjetio sam se kako svake godine u Virovitici u svom rodnom gradu oblikujem velika uskršnja jaja koja se postavljaju u parkove.

U tom motivacijskom razgovoru osjećao sam se začarano, dobio sam priliku za novo kreativno rješenje "Alemperkinih kazivanja", a spoznao sam u jednom razgovoru puno toga. Ali morao sam postaviti i suštinsko pitanje: "Govorite mi o jaju to je scenografski element, a kakvo kostimografsko rješenje vidite." Rekao mi je: "Jaje je ideja iz kojeg se rađa Svarog, od tebe očekujem da predložiš likovno zanimljivo rješenje za dva kostima naratoricu i glazbenika. I to na način da kostimografija bude ujedno i scenografija, a da se likovna rješenja baziraju na slavonskoj tradicionalnoj nošnji.#

Razumio sam da prvo sam sebi moram priznati svoju grešku, sagledati svoje navike koje nisu na korist mom talentu i mojoj kreativnosti, da kroz kreativni dijalog sa suradnicima mogu dobiti pravi smjer kojim putem ostvariti i maštati, te dati svoj kreativni doprinos u stvaralačkom procesu i nastajanju predstave. Shvatio sam da dok slušam moram čuti bit upute. Shvatio sam da upute otvaraju polje moje kreativne slobode, jer upute određuju granice, postavljaju okvir unutar koje se treba kretati da bi se dobila prava kazališna forma i naposljetku ostvarila dobra komunikacija između publike i izmaštanog kazališne predstave. Shvatio sam da si uvijek nanovo moram postavljati temeljna pitanja, kako bih znao odjenuti glumce u kostime: TKO, ŠTO, GDJE, KADA, KAKO, S KIM ČIM, ZAŠTO I ZBOG ČEGA NEŠTO RADI.

Slika 9. Iznovljena scenografija stvaranja svijeta iz kozmičkog jaja

Izvor: Krešimir Tomac

Iznovljenom scenografijom nastojao sam ispraviti pogrešku koju sam počinio na početku svog rada dovela me do spoznaje, otkrića koju sam sada napokon dobro razumio. Svijet kazališta gradi se kroz kreativni dijalog, kroz radni savez sa svim suradnicima čije želje i ideje se moraju ispreplesti i njihova pažnja mora biti usmjerena prema zajedničkom cilju i kako svatko mora obaviti ono što je potrebno i nužno da bi projekt zaživio. Spoznao sam da tradicija koju baštinimo, o kojoj pričamo nosi u sebi duboku simboliku i da se manifestirala kroz rituale koje u suvremenoj interpretaciji trebaju biti živi, igrivi, oku ugodni, glumcu udobni. Shvatio sam ja moram propijukati iz svog jajeta u koje se sklanjam i bježim da bih se osjećao zaštićeno i da svom daru moram dati priliku da se raskrili i pokaže. Spoznao sam da u umjetničkom procesu ne valja odustati i da nikada nije prekasno kako bi se osoba kroz kreativni rad obnovila i vratila svom izvoru. Valjalo je iskreno priznati i prihvatiti svoje greške te ih nadrastati promjenom navika prema radu. Započeo sam raditi sve ispočetka.

5. PROCES RADA

U ovom poglavlju opisat ću proces nastajanja kostimografije za predstavu "Alemperkina kazivanja" od početne ideje do realizacije. Inspiraciju koje sam pronašao u folklornoj tradiciji Slavonije potkrijepit ću likovnim materijalima, fotografijama, skicama, citatima. Ispisat ću koliko me oplemenila i ohrabrila suradnja sa autoricom, dramaturginjom, redateljem i glumicom. Nezadovoljan prezentacijom svog djela rada prve faze nastajanja predstave „Alemperkina kazivanja“ prikazanoj na Kreativnoj riznici 2022. gdje sam primio III. nagradu za idejno rješenje kostima i lutaka na Milenijskom natjecanju objasniti ću što me potaklo da promijenim pristup radu, predstavi i odnos prema mitološkim pričama namijenjenim djeci. Opisat ću dakle razvojni put realizacije kostimografije za „Alemperkina kazivanja“ i kako sam podcjenjujući zadatak došao do rješenja spremnog za realizaciju, rješenja koje će zaživjeti u istoimenoj predstavi.

5.1. Slavenska mitologija i slavonske nošnje kao inspiracija za funkcionalne kostime

Na poticaj redatelja koji je odredio da glazbeno-igranu predstavu s elementima lutkarstva (prstne lutke) izvodi par glumica- pjevačica- animatorica i glazbenik, svirač na tamburici, odlučio sam predložiti kako bi bilo dobro da oni budu u stiliziranoj slavonskoj nošnji koja nosi u sebi simboliku plodnosti, vitalnosti, djeluje ritualno, svečano, a posebice naglavna kapa Kraljice – Ljelje koja je koncipirana kao da ima sedam katova. I da je to svojevrsno oličenje svetog Nava. Moje prijedlog da osnova za dalji rad na predstavi bude inspiriran Ljeljama - kraljicama prihvaćen je.

Ubrzo je nastala scenska priča koja je iznjedrena iz slikovnice u scenskoj i jezičnoj obradi profesorice Milice Lukić “Alemperkina kazivanja”, a govori o stvaranju svijeta, rađenju, buđenju i obnovi prirode.

Dogovoreno je da naratorica i glazbenik budu odjeveni u stilizaciju nošnje Kraljice Ljelja i njen pratitelj tamburaš. Do toga smo rješenja došli ponajprije zbog ukrašenog visokog šešira koji će predstavljati Nav. Iz priče izvire da postoje katovi, slojevi, struktura novo stvorenog svijeta zajedno sa Svarogom iz jaja. Te sam se tako, zbog istog razloga, u stilizaciji nošnje odlučio za slojevito građenje kostima. Naratorica će na donju haljinu, u kojoj dolazi na početku predstave, a koja je stilizirana suvremena haljina polako odijevati sloj po sloj kostima koji

na sebi ima ornamentiku četiri elementa, te ornamentiku inspiriranu ilustracijama Pike Vončine. Na koncu će staviti cvjetnu kapu na katove, te će tijekom pričanja i igranja dio po dio odjeće nestajati sa bijele površine. U uvodnoj pjesmi polagati će na bijelu tkaninu - izvezenu plahtu iz okolice Đakovštine, koja će ujedno označiti i prostor igre oko kojeg će se u polukrugu smjestiti publika, dio po dio kostima. Odjeća će tako postati svojevrsnom slikom mitološkog svijeta o čijem se stvaranju govori - a istaknut će se ideja "Ono gore jednako je ovom dolje"- što će se u igri naglasiti postupkom odijevanja kostima, a slavenska mitologija i poganski običaji koji su se zadržali u narodu i njihovim plesovima i igrama bit će okvirom naracije i scenske igre s pjevanjem, sviranjem i elementima lutkarstva. Glazbenik Darko Čuvidić bit će kostimiran u stilizaciju slavenskog kaputa (nekad krojenog od prešane ovčje vune), sa slojevito postavljenim džepovima. Iz njih će naratorica izvlačiti prstne lutke. Otvaranjem džepova, na unutarnjoj strani preklopa vidjet će se i našivene stilizirane male, plošne lutke. Riječju, glazbom, lutkama, rekvizitom i kostimim, bit će dočaran svijet mitoloških priča, a stalno će se tražiti interakcija sa publikom s kojom će se igrati mit o stvaranju svijeta.

Predstava je namijenjena djeci od predškolske dobi a i učenicim nižih razreda osnovne škole (5+), koji će iz neposredne blizine moći slušati priče, gotovo dotaknuti prstne lutke i kostime. Naravno da će predstava biti otvorena i prema svima onima koji vole kazališna događanja koja ruše barijeru između izvođača i publike, koji se još uvijek poput djece žele igrati i maštati.

Redatelj je govorio o tome kako se sve mitološke priče trebaju iznjedriti iz izvođača koji će biti u neposrednoj blizini publike, a glumica bi trebala otvoriti na početku predstave prostor igre tako da u rukama drži kinder-jaje, i otvara ga zajedno sa djecom. Inzistirao je da nema paravana, distance, da se sve mora stvoriti kao neko malo čudo u neposrednoj blizini djece, i da svi kostimografski i scenografski elementi moraju imati više namjena.

Kapa Ljelja-Kraljica učinila mi se da nosi u sebi moguće asocijacije, da je to prostor Svetoga Nava na kojoj se nastanio Svitivrat i ostala slavenska božanstva, te sam to i predložio. Utemeljenje za to našao sam u priči Jasne Horvat, iz koje je nastala i dramatisacija Milice Lukić. Predložio sam da se na bijeloj tkanjoj plahti, koja se prostire na polju nakon rada i na nju donosi hrana i piće za okrijepu, odlažu i slojevi kostima Kraljica - Ljelja: odjevni predmeti i obuća, koji će uz ostalu rekvizitu – košaru punu jabuka, pladnjevi s čašama, ogledalo i tronožac, biti ujedno i scenografski elementi. To je prihvaćeno kao polazna točka, te smo počeli maštati, graditi mitološki slavenski svijet od uporabnih predmeta i elemenata kostima.

Redatelj je još predvidio da lica bogova koja se pojavljuju budu prstne lutke koje se nose poput maramica i uporabnih predmeta u džepovima. Oslobođen od konvencija klasične predstave u kojoj postoji rampa između publike i izvođača, shvatio sam da moramo stvoriti nova pravila i konvencije za rad na uprizorenju Alemperkine priče. Slijedeći sada dramaturgiju Milice Lukić koja je nastala sljedeći logiku priče u priči, iz koje se rađa nova priča, po principu lutaka babuška odlučio sam predložiti i ponuditi takvu kostimografiju koja će ujedno biti i dijelom scenografije.

Uvodna slika dolazak je izvođača među publiku s uvodnom tradicijskom pjesmom koja se pjeva nakon rada u polju, i nakon što glumica otvori kinder-jaje zajedno s djecom koja joj ujedno pomaže da raširi prostirku, na koje postavlja sve elemente koji će se koristiti u predstavi; dijelove kostima, kapu Kraljice-Ljelje i uporabne predmete koji će tokom igre i animacije dobiti mnoga značenja po principu animacije dijelova tijela uporabnih predmeta.

Prva slika naslovljen je ALEMPERKA SE PREDSTAVLJA – u kojoj se Alemperka predstavlja kao zlato pera ptica i koja boravi na vrh krošnje svetog Nava. Čudesna svojstva ima njeno perje: svijetli Navom i mislima, a ona ima sposobnost čitati ljudske misli i dojavljuje sve to Svarogu, vrhovnom slavenskom bogu.

Druga slika naslovljena je SVAROG SE BUDI, i govori o početku stvaranja svijeta, o tome kako je jedno jaje lebdjelo ponad sinjeg mora i u tom jajetu je mirno spavao Svarog – bog. Ali jaje se razdvojio na dva dijela, na zemlju i nebo: Svarog je svoj dom sagradio u visinama. Nastanio se u visinama na vrh svetog Nava u sedmokatnoj tvrđavi zvanoj Svitavom, gdje su se uz njega nastanila mnoga bića bogovi i vilenjaci, junakinje i junaci. U sutonu u tamnu bezdanu smjestio se Crnobog, vladar carstva zlog, glavni oponent Svarogov.

Kapa koju nose Ljelje-Kraljice po svojoj strukturi i obliku podsjeća na sveti Nav, te će ona to i postati kad je glumca-pjevačica skine s glave i okrene, jer će kapa imati dvije strane: prednju i stražnju. Kostimografski element postati će tako scenografski.

Treća slika nazvana je VIDIN SAN. Vida je žena Svarogova ona mu je potrebna za dovršetak stvaranja zemaljskog svijeta. Svarog i Vida stvaraju ljudska bića sebi nalik: muškarca Dubravka, a ženu Lipu. Lipa će kažu uresa imati mnogo, ali s uresima kojima će žena Lipa biti uljepšana, Svarog neće kako joj ne bi bili kobni.

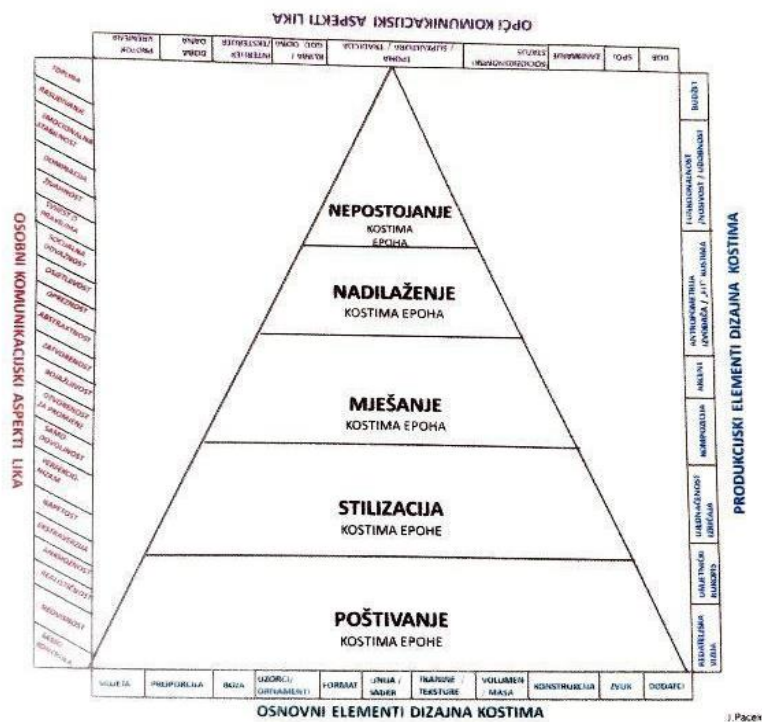
Slika četvrta nazvana je BOGOPOTOMSTVO. Vida rađa sina Peruna, potom četveroglavog Svevida jer je stvoreni svijet postajao sve veći, a borba protiv tmine i zla zahtijevala je BogoSinove.

5. 2. Stilizacija

Stilizacija epohe pristup je dizajniranju kostima koji sam odabrao za konačnu verziju kostimografije za predstavu Alemperkina kazivanja. Pacek navodi pet načina dizajniranja kostima sukladno taksonomiji: poštivanje, stilizacija, miješanje, nadilaženje i nepostojanje epohe (Pacek, <http://www.uaos.unios.hr/wp-content/uploads/2019/02/Pacek.-Kostimografija-3.-final.pdf>, pristupljeno 14. rujna 2022.).

Taksonomija dizajniranja kostima prikazana je Slikom 10.

Slika 10. Taksonomija dizajniranja kostima

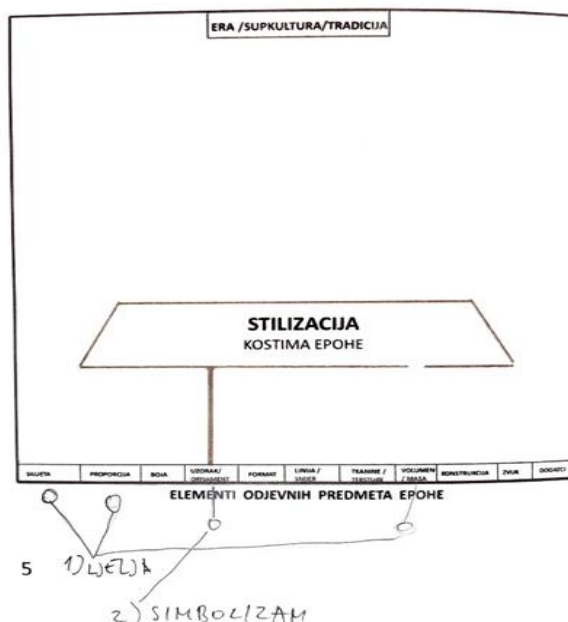
Izvor: Pacek, J. *Kostimografija I*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu. Dostupno na <http://www.uaos.unios.hr/wp-content/uploads/2019/02/Pacek.-Kostimografija-3.-final.pdf>, pristupljeno 14. rujna 2022.)

Pacek navodi kako je donja crta trokuta ključna za razumijevanje osnovnih elemenata dizajna kostima. „Oni predstavljaju elemente povijesnog razdoblja, uključujući: siluetu, proporciju, boju, uzorak/ornament, mjerilo, liniju/smjer, tekstil/teksturu, volumen/masu, konstrukciju, zvuk i kostimografske dodatke. Ti su elementi temelj za oblikovanje kostima.“ Pacek, J. *Kostimografija I*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu. Dostupno na <http://www.uaos.unios.hr/wp-content/uploads/2019/02/Pacek.-Kostimografija-3.-final.pdf>, pristupljeno 14. rujna 2022.)

Da bi stilizacija epohe bila ispoštovana potrebno je odabrati određeni broj osnovnih elemenata dizajna koje bi mogao uzeti kao inspiraciju i razigrati stilizacijom. Izabrao sam siluetu, proporciju i volumen da budu inspirirani slavonskom nošnjom, a ornamenti da budu inspirirani slavenskom mitologijom. Takav pristup bi se mogao smatrati i miješanjem epoha, no budući da je slavenska nošnja zapravo dio nasljeđa slavenske mitologije, smatrao sam da je to ipak onda jedan utjecaj, stoga sam zaključio da to ipak pripada u kategoriju „stilizacije“.

Slika 11. prikazuje odabrane osnovne elemente dizajna kostima koje sam koristio za stilizaciju kostima epohe.

Slika 11. Stilizacija kostima epohe

Izvor: Pacek, J. *Kostimografija I*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu. Dostupno na <http://www.uaos.unios.hr/wp-content/uploads/2019/02/Pacek.-Kostimografija-3.-final.pdf>, pristupljeno 14. rujna 2022.)

Slika 12. prikazuje žensku narodnu slavonsku nošnju, a Slika 13. mušku narodnu slavonsku nošnju.

Slika 12. Ženska narodna slavonska nošnja Ljelja

Izvor: KUD Preporod (dostupno na www.kud-preporod.com, pristupljeno 14. rujna 2022.)

Tradicionalna nošnja Ljela sastoji se od široke duge suknju, dok neke imaju i pregaču, košulje sa širokim rukavima i maramom sa resama koja se stavlja preko ramena, i pada sve do pasa. Marama je napravljena na način da se naprijed kopča te na taj način služi kao mali ogrtač koji prekriva skoro cijeli torzo. Na prednjem dijelu je nakit napravljen od petnaest medaljona/dukata povezanih trakama trobojnice koje vise na platnenoj ogrlici. Ispod marame se nazire bijela košulja širokih rukava koji sežu do lakta. Na zapešću nose široke narukvice nalik manžetama ukrašene vezom. Na glavi imaju prepoznatljivu visoku kapu ukrašenu poljskim cvijećem, ogledalom i dugim širokim trakama u raznim bojama koje vise do ispod pasa. Na nogama su kožne cipele sa remenom i bijele čarape.

Slika 13. Muška slavonska narodna nošnja

Izvor: KUD Preporod (dostupno na www.kud-preporod.com, pristupljeno 14. rujna 2022.)

Mušku narodnu nošnju čini pet odjevnih predmeta: šešir s trobojnicom, bijela košulja, tradicionalna vunena jakna (špenzla) ukrašena ornamentima, hlače i crni visoke čizme. Ornamentalni ukrasi u vidu crvenih trešnjica, ružarina i srca postavljeni su na bijeloj vunenoj podlozi. Dominantne su tri boje (crvena, bijela i plava) koje su prisutne i na trobojnici – identitetskoj hrvatskoj oznaci.

5.2.1. Stilizacija siluete / proporcija / volumena

Detaljno proučavajući odabrane narodne nošnje počeo sam razigravati elemente njihovih silueta, proporcija i volumena. Neka bih zadržao u izvornom obliku, a neke pretvorio u stilizirane naznake.

a) Ženski kostim

Kod razrade ženskog kostima ispoštovao sam voluminoznost široke i duge suknje nošnje, ali sam ga razigrao na slojevit način kreirajući trake koje su ujedno plohe s ornamentima. Torzo je ostao uskih proporcija u odnosu na široku suknju, ali sam ga razigrao korzetom. U tom mom prvom riješenju vidljivom na slici 13. bavio sam se idejom da glumica koja je ujedno i

naratorica predstavlja „Alempkerku“, te sam joj zato dodao krila na rukavima koja se po potrebi mogu otvoriti. Tako da su originalno široki rukavi, ostali široki ali im je povećana važnost i funkcija.

Slika 14. pokazuje prvo idejno rješenje ženskoga kostima u razradi siluete.

Slika 14. Idejno rješenje ženskoga lika – prva inačica razrade siluete

Izvor: Krešimir Tomac

Sugestijom redatelja ideja o krilima je izbačena, jer se koncept predstave promijenio. Također sam morao promijeniti sveukupni pristup ženskoj silueti više poštujući narodni štih voluminoznosti Ljelja. Iz tog razloga sam izbacio korzet koji je obilježje nekih drugih epoha.

U slijedećoj verziji, koja se ispostavilo da je bila i konačna kreirao sam prvo donju haljinu koja je u prvoj slici predstave zasebna, a u drugoj slici se nadograđuje s gornjom haljinom širokih traka sa ornamentima. U gornjem dijelu kostima ostavio sam artkl marama (umjesto korzeta), ali sam ju smanjio i preoblikovao. Nova stilizirana marama stavlja se preko glave, a ne kopča se kao tradicionalna. Dodao sam i naličje u koje sam ubacio motiv noći, dok je na licu zamišljeno da bude motiv dana. Smanjio sam volumen rukava u odnosu na originalni da bi dobio vizualnu ravnoteže gornjeg i donjeg dijela kostima. To je bilo bitno budući da glumica animira lutke rukama. Veći volumen rukava odvalačio bi pažnju, dok uži rukav pažnju usmjerava

prema dlanovima, upravo tamo gdje će se nalaziti prsne lutke. No ostavio sam naznake širokih narukvica u zapešćima da snažnije povežem likovnost Ljelja i Alemperke. Na mjestu dugačke ogrlice s medaljonima/dukatima, napravio sam ogrlicu nalik krauzi (renesansnom ovratniku). Postojeću kapu sam podijelio na dva dijela; na prednjem dijelu sam premjestio ogledalo gore i razmjestio cvjetove na tri kata-na stražnjem dijelu sam napravio prikaz tvrđave na sedam katova koja predstavlja dom Bogova „Svitava“.

Slika 15. pokazuje drugo idejno rješenje ženskoga kostima u razradi siluete.

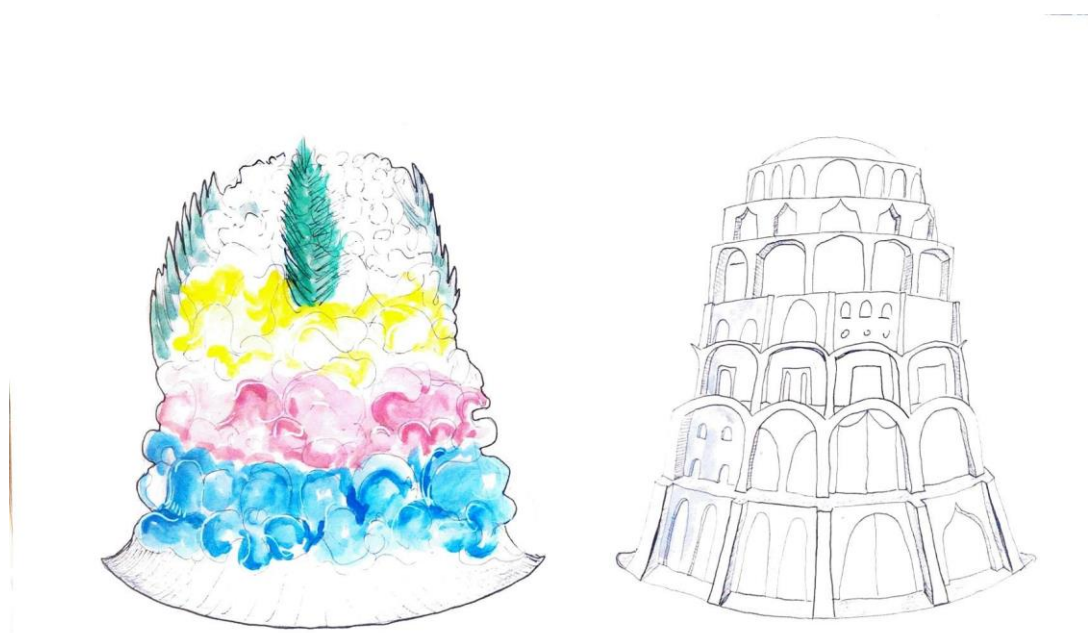
Slika 15. Drugo Idejno rješenje ženskoga lika

Izvor: Krešimir Tomac

Ogledala na kapama davala su dojam umnoženosti Ljelja, odnosno većeg broja osoba negoli je doista u povorci. Ogledala sam prebacio na gornji dio kape koju nosi žena (Lipovljanka) jer je redatelj predložio da ogledala povezuju Zemlju i Nebo. Slika 16. prikazuje konačno rješenje kolorita kape ukrašene cvijećem.

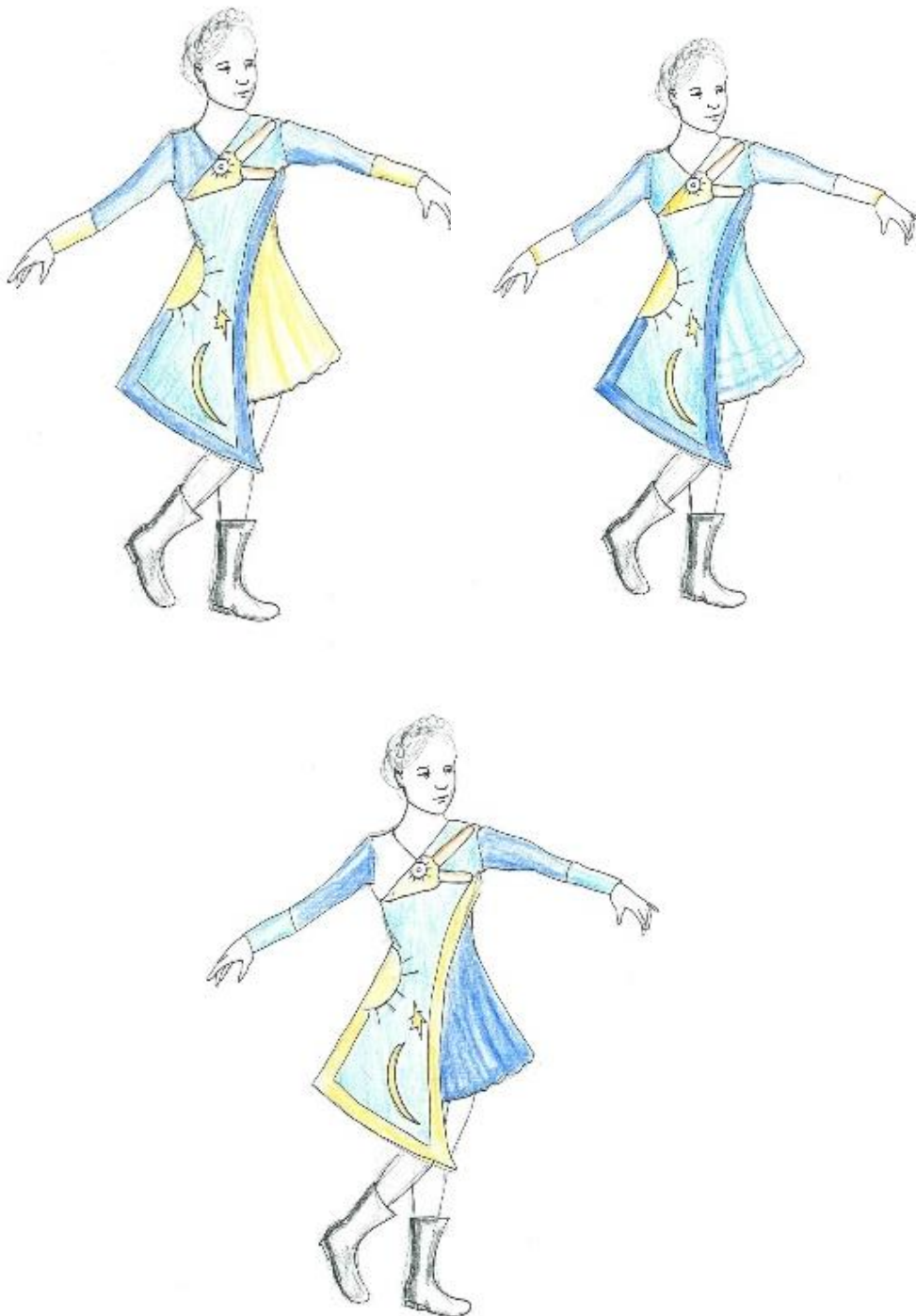
Slika 16. Konačno rješenje kolorita kape ukrašene cvijećem

Jednoj od uputa redatelja bila je da ispod tradicionalnog kostima glumica ima i moderni kostim koji se pokaže u jednom trenutku predstave. Kako bih kontrirao tradicionalnoj silueti koja je simetrična, promijenio sam linije kostima u asimetrične i dodao simbole s glavnog kostima (Slika 17).

Slika 17. Pokazuje prve verzije donje haljine ženskog kostima

Slika 17. Skice asimetričnih modernih haljina

No tijekom ideja i razgovori o predstavi su se promijenili pa je ideja od modernom asimetricnom kostimu zamijenjena za onaj jednostavniji, koji doprinosi eteričnosti i laganom ulasku u predstavu. Iz tog razloga je vizura te donje haljine promijenjena. Novi pristup je oblikovan tako

da se kostim tek počinje graditi tijekom predstave i kreće s jednostavnom suvremenom stilizacijom podhaljine.

Slika 18. Pokazuje konačnu verziju donje haljine ženskog kostima

Slika 18. Finalna skica bijele donje haljine

b) Muški kostim

Stilizaciju muškog kostima načinio sam u dva ključna koraka: ponajprije sam prenio omjere i proporcije muškog narodnog kostima, a zatim sam njegove prednje dijelove volumenski prilagodio džepovima u kojima se skrivaju lutke. Na muškom kostimu posebno sam izrađivao unutarnji dio prednjica jer je njihova „skladišna uloga“ zahtijevala planiranje džepova koji su u stanju prikriti voluminoznost (jer lutke u džepovima šire zapreminu prednjica) i istodobno sačuvati izvornu vizuru narodnog kaputa. Slika 19. pokazuje prvo idejno rješenje muškog kostima u razradi siluete.

Slika 19. Prvo idejno rješenje muškog kostima u razradi siluete.

Slika 19. Prvo idejno rješenje muškog kostima

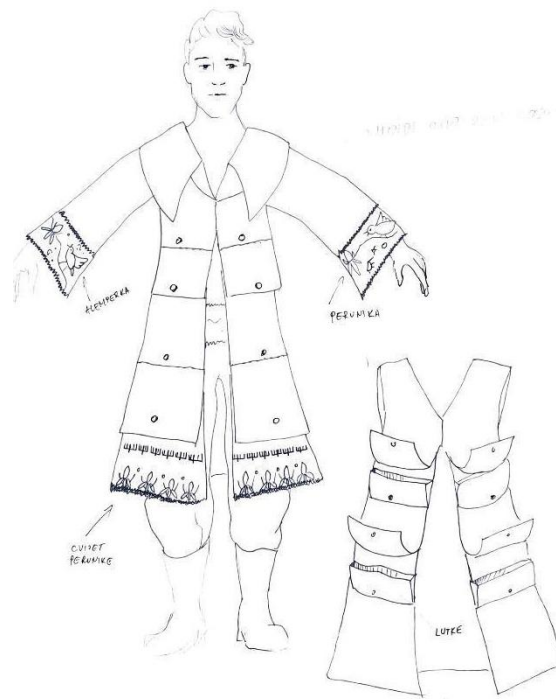

Izvor: Krešimir Tomac

Prema redateljskom naputku da kostim pre doslovno asocira na slavonsku narodnu nošnju, te da treba biti više funkcionalan za pozicioniranje lutaka, krenuo sam u drugu verziju razrade muškog kostima. Novim pristupom kreirao sam prednje dijelove muškog kostima na način da prsluk ima ugrađene džepove kojima je funkcija pohrana i čuvanje lutaka. Kostim muškarca postao je dijelom pozornice, ali i glumačke osobnosti.

Slika 20. pokazuje drugo idejno rješenje muškog kostima u razradi siluete.

Slika 20. Drugo idejno rješenje muškog kostima

Izvor: Krešimir Tomac

5.2.2. Stilizacija ornamenta

Inspiriran narodnom tradicijom postavljanja ornamenta odlučio sam dizajnirati bordure iz slavenskog folklora. Na trakama gornje haljine stavio sam četiri elementa iz slavenske mitologije koji prikazuju vodu, vatru, zemlju i zrak. Na rukavima muškog kostima sam stavio motive perunike jer je u mitologiji to sveta biljka.

Stilizaciju ornamenta u cijelosti sam povezo sa slavenskom narodnom ornamentikom. Prva idejna rješenja ornamenta su dominantno raspoređeni na gornjim dijelovima kostima. Slika 21. prikazuje prvo idejno rješenje stilizacije ornamenta na muškom i ženskom kostimu.

Slika 21. Prvo idejno rješenje stilizacije ornamenata

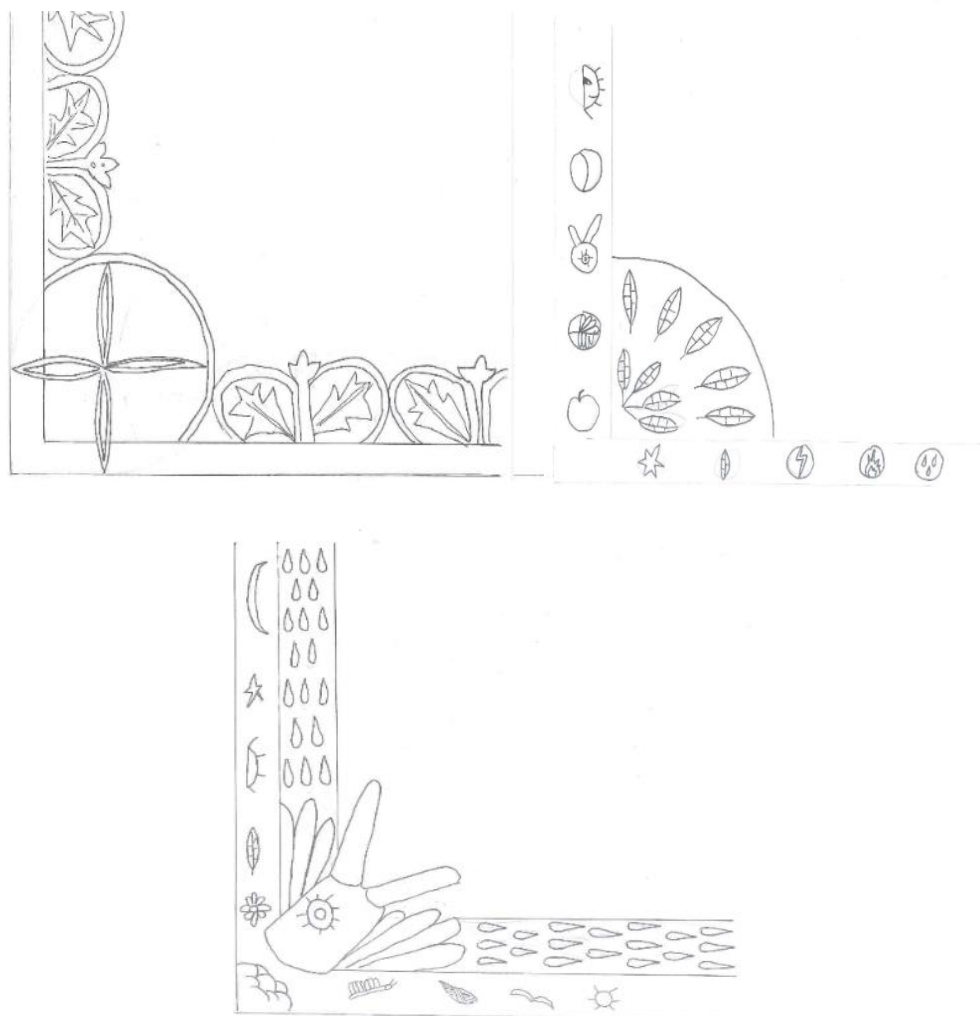
Izvor: Krešimir Tomac

Ornamenti su na skicama djelovali jako snažno zahvaljujući crvenoj boji i oštrom znakova. Djelovali su provokativno što se kosi s nježnošću koja je predviđena za djecu predškolske dobi. Idući redateljski zadatak je bio da postojeće ornamente promijenim te da inspiraciju usmjerim na postojeće ilustracije iz knjige „Alemperkina kazivanja“ u kojima se nalaze interesantne ilustracije umjetnice Pike Vončine. Izabrao sam elemente s ilustriranih crteža i krenuo kreirati razrade ornamenata na zadanim ploham, kreirajući bordure, nizove, uglove.

Uzeo sam simbole perunike pa sam ih polako pretvarao u dezen uzevši jedan list pa sam ga zrcalnom tehnikom ponavljao u vertikalnom i horizontalnom smjeru. Na kraju sam došao do ideje da razradim ilustraciju same ptice Alemperke koja na sebi ima nacrtane sitne kapljice i zanimljiv položaj perja na glavi. Konačna ideja je nastala kada sam centrirao Alemperkinu glavu u kut sustava za izradu dezena i oko nje poslagao ostale motive. Kostim se takvim motivima baziranim na ilustraciji Pike Vončine približava se djeci mlađe dobi jer ostavlja dojam slikovnice.

Slika 22. prikazuje izradu unikatnih ornamenata baziranih na elementima likovnosti iz knjige „Alemperkina kazivanja“ s ilustracijama umjetnice Pike Vončine

Slika 22. Razrada ornamenata

Izvor: Krešimir Tomac

Kako pokazuje slika 22. ornamentika je spojila idejno rješenje Alemperkine glave koje je ponudila Pika Vončina s ornamentikom preuzetom iz prirodnih uzoraka (cvijeća, lišća i drveća).

5.2.3. Razrada kolorita

Redatelj je zahtijevao da kostimi budu u prirodnim nijansama, a kasnije i u prirodnim materijalima.

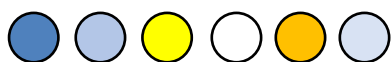
Kolorit sam stoga razradio u tri palete. Sve tri palete nadahnute su arhetipskim elementima hrvatske narodne mitologije. Prva je slijedila arhetip Zemlje, druga arhetip Neba, a treća je preuzeta i prilagođena iz slavonskih narodnih nošnja. Prva tri idejna rješenja poslužila su za četvrto, konačno rješenje kolorita u kojemu su sublimirane tri početne palete koje su ujedno bile i skice kolorita cjelokupnih kostima.

a) Paleta 1- arhetip Zemlje

Ovo je prva paleta koju sam kreirao: kombinirao sam tople tonove zemlje s vatrom – arhetipskim elementom. Kostimi kolorirani u ovoj paleti nalaze se u u Prilogu (Prilog 1).

b) Paleta 2 - arhetip Nebo

Druga paleta odlikuje se kombinacijom plavih tonova s kontrastnim žutim te neutralnom bijelom. Kostimi kolorirani u ovoj paleti nalaze se u u Prilogu (Prilog 2).

c) Paleta 3 - Slavonske narodne nošnje

Treća paleta boja obuhvaća najintenzivnije boje slavonskih narodnih nošnji s dodatkom neutralne crne i bijele. Kostimi kolorirani u ovoj paleti nalaze se u u Prilogu (Prilog 3).

d) Konačna paleta – kombinacija tri gore prikazane palete

Konačni izbor uslijedio je nakon konzultacija s redateljem. Konačna idejna rješenja kostima prikazuju se u poglavlju koje slijedi (Poglavlje 5. 2. 4.).

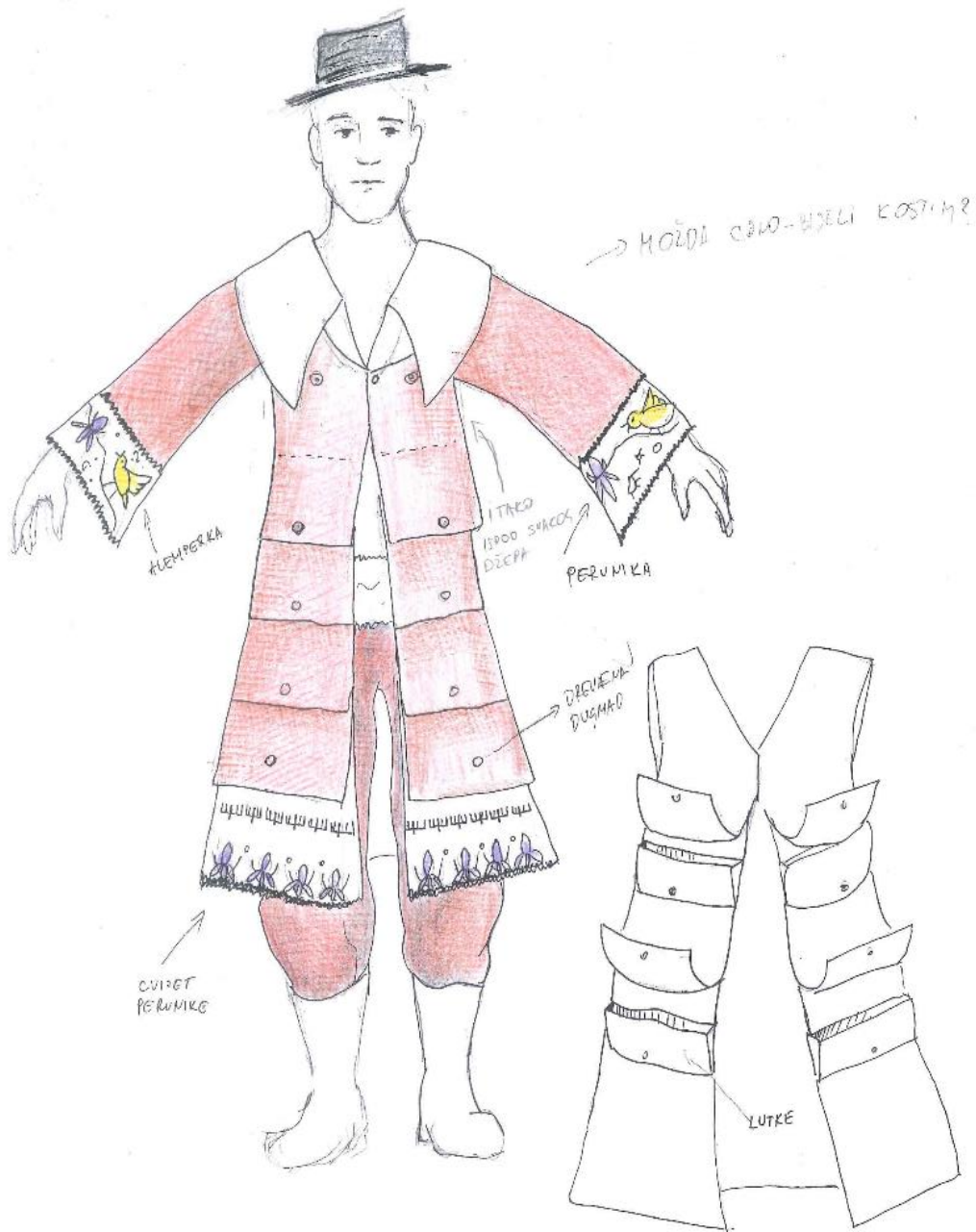
5.2.4. Konačne idejne skice stiliziranih kostima

Razrađene ornamente (Slika 19) ugradio sam u konačno oblikovanje ženske i muške kostime (Slike 14 i 17). Izbjegavanjem korzeta i stavljanjem naglaska na kapu – krunu, ženski kostim približen je slavonskoj narodnoj tradiciji. Muški kostim je višefunkcionalan jer predstavlja skrivenu lutkarsku pozornicu, a time je uvjetovana i boja kostima koji mora biti neutralniji za razliku od ženskog kostima koji je pretežito plave boje. Muški kostim nosi i manje ornamenata kako bi naglasak bio na lutkama koje će se prikazivati iz otvora tj. džepova.

Kako u predstavi neće biti paravana, neće se ništa skrivati, već će se sva vizualna iznenađenja i promjene događati animacijom predmeta, elementa kostima, i sve će se to događati neposredno pred publikom koja će moći dotaknuti i sama animirati lutke (Alemperke i Svarožića).

Slika 23. Konačna idejna skica ženskog i muškog kostima

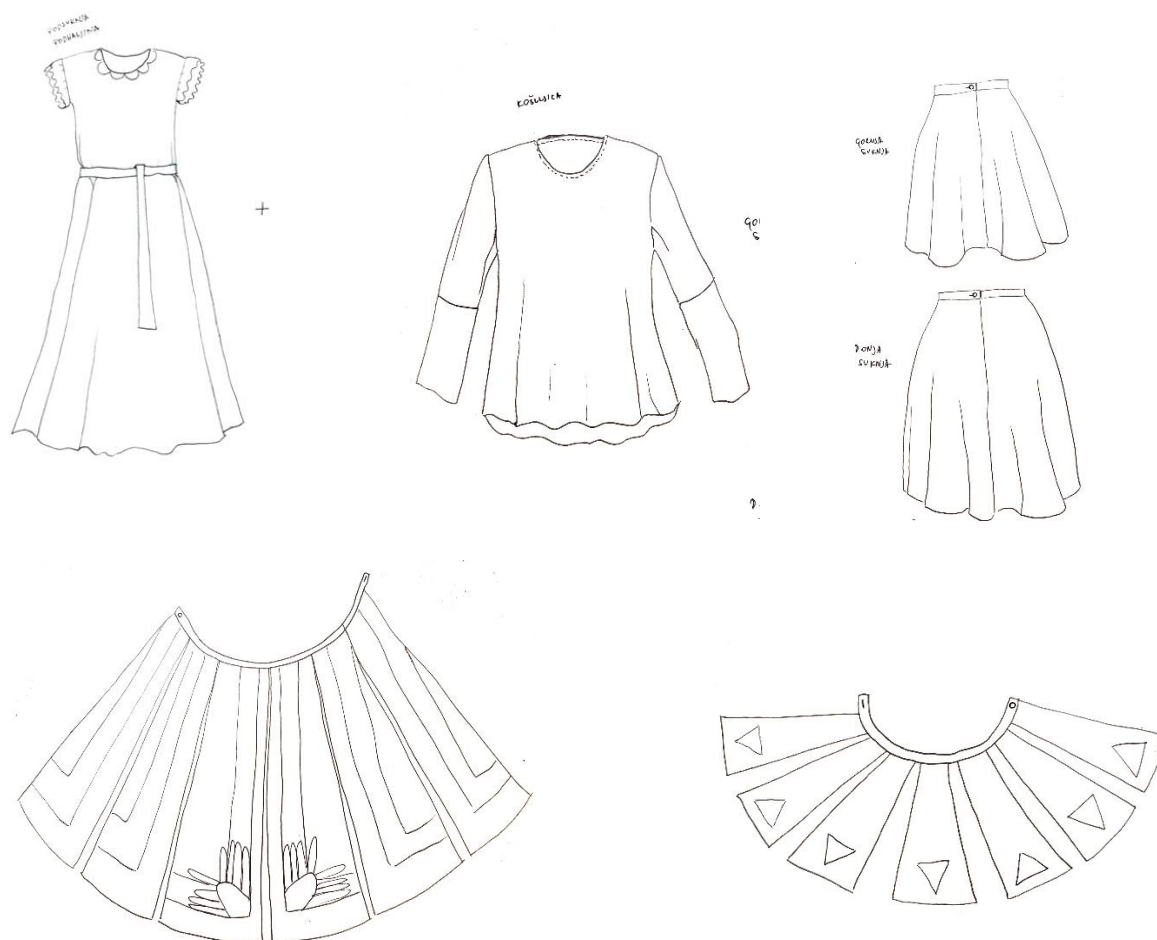
Izvor: Krešimir Tomac

5. 3. Tehničke skice

Tehničke skice prikazuju dva kostima: ženski i muški s pojedinačnim razradama. Tehnička skica ženskog kostima sadrži baznu haljinu na koju se tijekom igre oblače gornja i donja suknja, a preko suknje se oblače dva remena na kojima su trake s ornamentima. Marama se oblači preko glave. Tehnička skica muškog kostima sadrži skicu radnih muških hlača, široke košulje i sceni prilagođenog tradicionalnog muškog kaputa koji je istodobno kulisa za prikazivanje lutkarskog dijela izvedbe.

Slike 24. i 25. donose tehničke skice kostima.

Slika 24. Tehničke skice ženskog kostima

Slika 25. Tehničke skice muškog kostima

Izvor: Krešimir Tomac

5.4. Izrada kostima: izbor materijala, krojenje, šivanje i aplikacije

Izrada kostima započela je postupkom izbora materijala. Za donje odjevne predmete i maramu odabrani su prirodni materijali od pamuka raznih gustoća i vrsta tkanja, a sve radi udobnosti nošenja, kao i radi vizualnih obilježja suvremenih prirodnih materijala koji podsjećaju na materijale u tradicijskoj odjeći koja je bila glavni izvor inspiracije. Materijal izabran za muški kaput nije prirodnog podrijetla, ali svojom obradom podsjeća na teksturu kože. Podloge u raznim bojama za panele na kojima će se izrađivati unikatne aplikacije su odabrane od filca. Svojom debljinom i gustoćom filc je idealan za dijelove kostima koji trebaju samostalno stajati u prostoru, kao i za izrezivanje raznih manjih i većih oblika koji se onda ne moraju obrađivati,

нити rubiti. Također file pripada u tradicijske materijale jer se takav oblik netkanog tekstila izrađivao i ručno po selima.

Opisati ću tijekom izrade svakog pojedinog odjevnog predmeta.

Prva haljina izrađena je od lagane pamučne tkanine koja ima strojno vezeni bijeli uzorak po cijeloj površini. Donji dio haljine krojen je kao puni krug koji se u struku spaja s gornjim dijelom, ravnoga kroja bez ušitaka. Haljina ima našivene kratke „puf“ rukave nabrane u ramenu. Oko okruglog izreza našivena je čipkasta kragnica. Oko struka se veže zasebna crvena vrpca

Slika 26. Donja haljina

Izvor: Krešimir Tomac

Na haljinu se oblači košulja koja je sašivena od tankog i rijetko tkanog pamuka u tri boje.

Debljina i gustoća takvog materijala odabrani su zbog lakšeg igranja u ovom vrlo slojevitom kostimu. Prednjica i leđa košulje bijele su boje, dok su rukavi dvobojni plavo/žuti. Žuta je na akcentnoj poziciji orukvice u zapešćima.

Slika 27. Drugi dio kostima u slojevima; košulja

Donji dio kostima sastoji se od dvije suknje: donje duže suknje i gornje kraće suknje. Obje su iskrojene iz punog kruga. Krojene su od guste teksturirane pamučne tkanine. Na kostimskoj probi sam došao do zaključka da bi bilo dobro da se suknje kopčaju s prednje strane zbog lakšeg oblačenja glumice koje se odvija na otvorenoj sceni.

Slika 28. Drugi dio kostima u slojevima

Na donju i gornju suknju se postavljaju trake od svjetlo plavog i tamno plavog filca koje su zašivene na remen. Na njih će se postaviti ukrasne aplikacije.

Slika 29. Trake od filca

Na svaku plohu postavio sam unaprijed razrađene ornamente. Kako bih dobio bogate uzorke izrezivao sam file od različitih boja i kolažiranjem postavljao. Višeslojnim kolažiranjem postigao sam trodimenzionalnost reljefa tkanine, kao i dojam ručnog rada, veza ili pačvorka. Na velike svijetlo-plave plohe donje suknje postavio sam velike razradjene motive ptice i sitnih elemenata , a na manje tamno-plave motive četiri simbola osnovnih elemenata.

Slika 30. Izrada ornamenata

Na simboličkim trokutima dodane su proštepane crne linije koje su upotpunile simboličke motive zraka i zemlje.

Slika 31. Proštepavanje ornamenata

Dvoslojna marama se stavlja preko glave. Napuštena je na ramenima i dužine je malo ispod struka. Podloga marame je bijele boje a na nju će doći sašivene aplikacije u plavoj i žutoj boji.

Slika 32. Marama

Aplikacije su sašivene od filca. Na vanjskoj strani sašiven je motiv sunca, a na unutarnjoj strani motiv mjeseca. Tako smo dobili dvostranu maramu. Po završetku je paspulirana i time se dobila čvrstina i ljepši pad.

Slika 33. Dvostrana marama s motivima

Slika 34. Slika marame na glumici

Artikl koji se posljednji stavlja na ženski kostim je ovratnik. Napravljen od plisirane pozamanterijske trake u tri boje i šivan slojevito. Najsvjetliju od tri trake (bijelu) koristio sam i za završetak kraće gornje suknje.

Slika 35. Slika ovratnika

Slika 36. Suknja sa završetkom od plisirano materijala

Donji odjevni predmet muškog kostima je košulja s velikom kragnom sašivena od debelog i gustog glatkog pamučnog platna. Kragna je predimenzionirana stilizacija tradicijskog muškog ovratnika. Košulja se oblači preko glave bez kopčanja. Prednjica i leđa ravnog su kroja, bez nabora, pasica ili plastrona. Rukavi su također ravnog kroja bez manžetni.

Slika 37. Slika muške košulje

Kaput s širokim džepovima sašiven je od dvostranog mebl štofa. Lice boje terakote podsjeća na teksturu kože, a unutrašnja strana ima teksturu filca. Kaput je krojen duži je od tradicionalnog kaputa u narodnoj nošnji jer sam ubacio osam džepova koji su duboki 14cm. Ta dubina je idealna jer će moći pohraniti više prstnih lutaka koje su visoke do 13cm. Svaki džep ima poklopac koji može stajati prema gore kada se otvori, odnosno zakopča se punom dužinom

iznad. Kada je otvoren unutra se vide ostale prstne lutke koje su zašivene. Na manžetnama rukava i donjem rubu prednjice i leđa našiveno je pamučno platno na koje se slažu ornamenti. Njih će oko vizualno povezati s kragnom košulje koja se nalazi ispod kaputa.

Slika 38. Apliciranje ornamenata na bordure kaputa

Slika 39. Krojenje džepova za kaput

Poklopac svakog pojedinog džepa se otvara prema gore i može ostati u tom položaju zbog čvrstine dvoslojnog materijala.

Slika 40. Otvaranje džepova na kaputu

Aplikacije s elementima prunike i ptice su izrezane od filca kao i na aplikacijama ženskog kostima.

Slika 41. Izrezivanje ornamenata i aplikacija muškog kostima

Hlače su širokog kroja, dužine do koljena po uzoru na slavonsku nošnju, preko njih glazbenik oblači obične crne čizme. Sašivene su od istog mebl štofa kao i kaput samo je unutrašnja strana korištena kao lice.

Slika 42. Muške hlače

Izvor: Krešimir Tomac

Na završnoj kostimskoj probi pokazalo se da je odabir materijala, krojenje, šivanje i slaganje ornamenata u aplikacije bilo uspješno. Put do kostima je bio izazovan, ali kada sam ih vidio potpuno završene ovaj puta sam bio zadovoljan. Shvatio sam koliko veliku ulogu je imao svaki pojedinačni korak u istraživanju, kreiranju i izradi kostima, jer se na kraju zaista vidi razlika u kvaliteti dizajna, stilizacija, krojenja, odabira određenih paleta boja, materijala i kreiranju uzoraka.

Slika 43. Završeni kostim glumice; bijela haljina

Slika 44. Završeni kostim glumice; prvi sloj traka

Slika 45. Završeni kostim glumice; suknja s trakama

Slika 46. Završeni kostim glumice; suknja s gornjim trakama

Slika 47. Završeni kostim glumice s maramom

Slika 48. Cijeli ženski kostim

Slika 49. Cijeli ženski kostim

Slika 50. Završeni kostim glazbenika; košulja, hlače

Slika 51. Završeni kostim glazbenika; cijeli kostim

Slika 52. Završeni kostim glazbenika; cijeli kostim

Slika 53. Završeni kostim glazbenika; cijeli kostim

6. Zaključak

U nastavnom procesu „Studija kostimografije za kazalište, film i multimediju“ Akademije za umjetnost i kulturu, imao sam prigodu teorijski upoznati i praktično ostvariti kostime za predstavu „Alemperkina kazivanja“ te ih praizvesti na Kreativnoj riznici 2022. godine. Godinu dana uoči praizvedbe skice kostima koje sam izradio i predložio nagrađene su trećom nagradom Vodik na Milenijskome natjecanju iz kreativne industrije. Izrađeni kostimi imali su za cilj predstaviti mitološki svijet hrvatske narodne mitologije te umjetničkom interpretacijom povezati drevno tumačenje svijeta sa suvremenošću. „Još je Platon upozorio na odgojnu funkciju mita te je i sam posegnuo za njim, smatrajući da se određene granice spoznaje, koju postiže filozofija, mogu prekoračiti jedino ako se oponaša način na koji o konačnim istinama govori mit.“ (Dragun 2005, dostupno na <https://www.matica.hr/kolo/298/amalgamirani-mitovi-20299/>, pristupljeno 12. rujna 2022.)

U radu je pokazano kako su prvotne skice kostima doživjele svoju transformaciju te je opisan tijek umjetničkog sazrijevanja putem upoznavanja teme te ispravkama koje su se dogodile uvidom u scensko ostvarenje (praizvedbu na Kreativnoj riznici 2022.). Diplomski rad donosi metodologiju kojom su teorijska i iskustvena (umjetnička) znanja spojena u umjetnički izričaj. Ujedno je pokazana uloga skica kao predložaka za konačnu umjetničku interpretaciju, ali i izvedbeno-scenskog nastupa kao mjesta na kojemu se predlošci korigiraju i unaprjeđuju.

Teorijskim pregledom općih spoznaja o kostimografiji načinjena je podloga za povezivanje kostimografije pri oblikovanju kostima za izvedbu predstave kojoj je tema iz hrvatske narodne mitologije. Opisana hrvatska narodna mitologija pokazala je snažne arhetipske elemente prisutne i danas u usmenoj i književnoj tradiciji kao i u suvremenoj književnoj produkciji. Postupkom suradnje s redateljem korigirane su početne idejne zamisli, a postupak izgradnje konačnih rješenja sustavno je prikazan. Pri tome je naglasak stavljen na pojašnjenje *Stilizacije* koja je izabrana za pristup rješavanju kostimografskog i scenskog izazova. Uz pojašnjenje razloga koji su vodili konačnim kostimografskim rješenjima opisana je razrada kolorita kao i razrada konačne ideje. Radu su priložene tehničke skice i opisana je izrada kostima kroz četiri temeljna koraka: izbor materijala, krojenje, šivanje i aplikacija. Rad je ponudio tri posve nova kostimografska rješenja: mušku kapu ukrašenu cvijećem, ženski kostim s ornamentalnim detaljima te muški kostim koji je ujedno i pokretni scenografski i glazbeni element.

LITERATURA

Barthes, R. (2009). *Mitologije*. Zagreb: Naklada Pelago.

Belaj, V. (2007). *Hod kroz godinu*. Zagreb: Golden marketing – tehnička knjiga.

Belaj, V., Belaj, J. (2014). *Sveti trokuti: Topografija hrvatske mitologije*. Zagreb: Ibis grafika, Institut za arheologiju, Matica Hrvatska.

Horvat, J. (2005). *Alemperkina kazivanja*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Lukić, M. (2022). *Dramaturgija Alemperkinih kazivanja*. Osijek (tekst u rukopisu).

Sučić, N. (2013). *Hrvatska narodna mitologija: Biserje priča čarobnog carstva drevnih vremena*. Zagreb: Edicija Božičević.

Mrežne poveznice

Alemperkina kazivanja na Gala Vodikovoj svečanosti 2022. Kreativna riznica, Ekonomski fakultet u Osijeku. Dostupno na <https://www.youtube.com/watch?v=oEpItMurXLU&t=99s>, pristupljeno 14 rujna 2022.

Dragun, D. (2005). *Amalgamirani mitovi*. Matica hrvatska. Dostupno na <https://www.matica.hr/kolo/298/amalgamirani-mitovi-20299/>, pristupljeno 12. rujna 2022.

KUD Preporod. Dostupno na www.kud-preporod.com, pristupljeno 14. rujna 2022.

Novi list. Dostupno na <https://www.novilist.hr/zanimljivosti/godisnji-proljetni-ophod-ljelja-al-je-lipo-pogledati-ljelje-kad-naprave-veliko-veselje/>, pristupljeno 12. rujna 2022.

Pacek, J. *Kostimografija I*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu. Dostupno na <http://www.uaos.unios.hr/wp-content/uploads/2019/02/Pacek.-Kostimografija-1.-final.pdf>, pristupljeno 14. rujna 2022.)

Pacek, J. *Kostimografija III*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu. Dostupno na <http://www.uaos.unios.hr/wp-content/uploads/2019/02/Pacek.-Kostimografija-3.-final.pdf>, pristupljeno 14. rujna 2022.)

Večernji list. Plakat Borisa Bućana – *Žar ptica*. Dostupno na <https://www.vecernji.hr/kultura/otisak-zar-ptice-borisa-bucana-u-americi-prodali-za-11-tisuca-dolara-1572759>, pristupljeno 12. rujna 2022.

Popis slika

Slika 1. „Alemperkina kazivanja“ – naslovnica.....	13
Slika 2. Ljelje / kraljice	16
Slika 3. Plakat za balet Žar ptica (Bućan 1982) i prva idejna skica za Alemperku	21
Slika 4. QR kod s poveznicom na video snimak praiizvedbe Alemperkinih kazivanja prikazane na gala Vodikovoj svečanosti (28. travnja 2022.).....	22
Slika 5. Meri Andraković u ulozi Alemperke na praiizvedbi Alemperkinih kazivanja (Kreativna riznica 28. travnja 2022.)	22
Slika 6. Scenografija na praiizvedbi Alemperkinih kazivanja (Kreativna riznica 28. travnja 2022.)	23
Slika 7. Najava gala Vodikove svečanosti 2022. s izvedbom predstave „Alemperkina kazivanja“	24
Slika 8. Skica buđenja svijeta iz jaja kao životnog prapočela.....	25
Slika 9. Iznovljena scenografija stvaranja svijeta iz kozmičkog jaja.....	27
Slika 10. Taksonomija dizajniranja kostima	31
Slika 11. Stilizacija kostima epohe	32
Slika 12. Ženska narodna slavonska nošnja Ljelja.....	33
Slika 13. Muška slavonska narodna nošnja.....	34
Slika 14. Idejno rješenje ženskoga lika – prva inačica razrade siluete	35
Slika 15. Drugo Idejno rješenje ženskoga lika.....	36
Slika 16. Konačno rješenje kolorita kape ukrašene cvijećem	37
Slika 17. Skice asimetričnih modernih haljina.....	38
Slika 18. Finalna skica bijele donje haljine.....	39
Slika 19. Prvo idejno rješenje muškog kostima	39
Slika 20. Drugo idejno rješenje muškog kostima.....	41
Slika 21. Prvo idejno rješenje stilizacije ornamenata.....	42
Slika 22. Razrada ornamenata.....	43
Slika 23. Konačna idejna skica ženskog i muškog kostima.....	46
Slika 24. Tehničke skice ženskog kostima.....	48
Slika 25. Tehničke skice muškog kostima	49
Slika 26. Donja haljina.....	50
Slika 27. Drugi dio kostima u slojevima; košulja	51

Slika 28. Drugi dio kostima u slojevima	51
Slika 29. Trake od filca	52
Slika 30. Izrada ornamenata	52
Slika 31. Proštepavanje ornamenata.....	53
Slika 32. Marama	54
Slika 33. Dvostrana marama s motivima	54
Slika 34. Slika marama na glumici.....	55
Slika 35. Slika ovratnika	55
Slika 36. Suknja sa završetkom od plisiranog materijala.....	56
Slika 37. Slika muške košulje	56
Slika 38. Apliciranje ornamenata na bordure kaputa	57
Slika 39. Krojenje džepova za kaput.....	57
Slika 40. Otvaranje džepova na kaputu.....	58
Slika 41. Izrezivanje ornamenata i aplikacija muškog kostima	58
Slika 42. Muške hlače	59
Slika 43. Završeni kostim glumice; bijela haljina	60
Slika 44. Završeni kostim glumice; prvi sloj traka.....	60
Slika 45. Završeni kostim glumice; suknja s trakama.....	61
Slika 46. Završeni kostim glumice; suknja s gornjim trakama	61
Slika 47. Završeni kostim glumice s maramom	62
Slika 48. Cijeli ženski kostim.....	62
Slika 49. Cijeli ženski kostim.....	63
Slika 50. Završeni kostim glazbenika; košulja, hlače	64
Slika 51. Završeni kostim glazbenika; cijeli kostim	65
Slika 52. Završeni kostim glazbenika; cijeli kostim	65
Slika 53. Završeni kostim glazbenika; cijeli kostim	66

PRILOZI

**Prilog 1 - Idejno rješenje kolorita – prvo rješenje temeljeno na arhetipu
Zemlje**

**Prilog 2 - Idejno rješenje kolorita – prvo rješenje temeljeno na arhetipu
Neba**

Prilog 3 - Idejno rješenje kolorita – prvo rješenje temeljeno na arhetipu slavonske narodne nošnje

**Prilog 4 - Nagrada Vodik za idejno kostimografsko rješenje predstave
Alemperkina kazivanja (Milenijsko natjecanje iz kreativne industrije 2021.)**

